

บทที่ 5

การระงับกรณีพิพาทระหว่างรัฐ

เมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างรัฐ รัฐอาจดำเนินการต่าง ๆ เพื่อระงับกรณีพิพาทซึ่งสามารถกระทำได้โดยสันติวิธี หรือใช้กำลังบังคับโดยยังไม่มีสถานะสงครามหรืออาจจะใช้กำลังทำสงครามเลยก็ได้ ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศได้ให้คำนิยามของ “กรณีพิพาทระหว่างประเทศ” ในคำตัดสินเมื่อวันที่ 7 กันยายน ค.ศ. 1927 ในคดี Lotus ว่าหมายถึง การไม่เห็นพ้องต้องกันในแง่กฎหมาย หรือข้อเท็จจริง หรือการขัดกันในทฤษฎีของกฎหมาย หรือผลประโยชน์ระหว่างรัฐ คดีพิพาทระหว่างประเทศมี 2 ประเภท คือ

1. คดีพิพาทในด้านกฎหมาย
2. คดีพิพาทในด้านการเมือง

1. คดีพิพาทในด้านกฎหมาย หมายถึง ข้อขัดแย้งซึ่งคู่กรณีไม่สามารถตกลงกันได้เกี่ยวกับการบังคับใช้หรือตีความในกฎหมายที่ใช้อยู่

2. คดีพิพาทในด้านการเมือง หมายถึง ข้อพิพาทซึ่งคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขอให้แก้ไขสิทธิหรือกฎหมายที่ใช้อยู่ เช่น อาจจะเป็นการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือเรียกร้องดินแดนคืน เช่น ข้อพิพาทระหว่างเยอรมันกับเชกโกสโลวาเกีย ในปี ค.ศ. 1938 เยอรมันกับโปแลนด์ ในปี ค.ศ. 1939 เกี่ยวกับเมืองดานซิกส์

การระงับกรณีพิพาทในด้านกฎหมาย มักจะกระทำไปนรูปอนุญาโตตุลาการหรือศาล ส่วนกรณีพิพาทในด้านการเมือง คู่กรณีโดยปกติจะพยายามตกลงกันโดยวิธีทางการทูต การเจรจาไกล่เกลี่ย ประนีประนอม

การระงับกรณีพิพาทระหว่างรัฐโดยสันติวิธี

การระงับกรณีพิพาทระหว่างรัฐโดยสันติวิธีเป็นหลักมูลฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ มาตรา 2 ของกฎบัตรสหประชาชาติระบุว่า “สมาชิกขององค์การสหประชาชาติผูกพันที่จะระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี ในลักษณะที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสันติภาพความมั่นคงระหว่างประเทศและความยุติธรรม” นอกจากนี้ สหประชาชาติได้ประกาศใน ค.ศ. 1970 ว่าเป็นหน้าที่ของรัฐทุกรัฐมิใช่เฉพาะสมาชิกของสหประชาชาติที่จะต้องพยายามระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี มาตรา 1 อนุสัญญากรุงเฮก ฉบับที่ 1 ค.ศ. 1907 ได้บัญญัติว่า เพื่อจะป้องกันเท่าที่สามารถในการใช้กำลังในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ภาคิของอนุสัญญาควรจะใช้ความพยายามทุกอย่างเพื่อให้มีการระงับกรณีข้อพิพาทโดยสันติวิธี

การระงับกรณีพิพาทโดยสันติวิธีอาจจะกระทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้

1. การเจรจา
2. การไกล่เกลี่ย
3. การไต่สวน
4. ประนีประนอม
5. อนุญาโตตุลาการ
6. ศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ
7. ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

1. การเจรจา เมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างรัฐ รัฐคู่กรณีมักจะใช้วิธีการเจรจาระหว่างคู่กรณีโดยการปรึกษาหารือกันก่อน สนธิสัญญาหลายฉบับได้ระบุให้ภาคิทำการเจรจา เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น ถ้าการเจรจาไม่ได้ผล ก็ต้องนำเรื่องการเจรจาชึ้นสู่ศาลระหว่างประเทศ สนธิสัญญานาโต้ 4 เมษายน ค.ศ. 1944 และสนธิสัญญาระหว่างรัฐในทวีปอเมริกา 2 ธันวาคม ค.ศ. 1947 ได้บังคับให้รัฐคู่สัญญาใช้วิธีปรึกษาหารือในการขจัดปัญหาข้อพิพาท นอกจากนี้ จารีตประเพณีในกฎหมายระหว่างประเทศก็ยังกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องทำการเจรจาในปัญหาที่ขัดแย้งในบางกรณี เช่น กรณีกระทำการอันกระทบ

กระเทือนต่อเส้นทางเดินของแม่น้ำซึ่งเกิดผลเสียหายต่อรัฐข้างเคียง การเจรจาเป็นการแลกเปลี่ยนทัศนะและความคิดเห็นในปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการติดต่อด้วยวาจา หรือลายลักษณ์อักษร เพื่อหาข้อยุติระหว่างรัฐที่พิพาท โดยผ่านทางคณะทูตของตนที่ประจำอยู่ในรัฐที่พิพาท หรืออาจจะติดต่อเจรจากันโดยตรงระหว่างประมุขของรัฐหรือรัฐบาล และในบางครั้งองค์การระหว่างประเทศก็อาจเข้ามาเกี่ยวข้องโดยการเชิญ หรือแนะนำ ให้รัฐคู่พิพาททำการเจรจากัน ถ้าข้อพิพาทระหว่างรัฐที่พิพาทเกี่ยวพันถึงผลประโยชน์ของรัฐอื่นด้วย ก็อาจเปิดการเจรจาในรูปแบบ Conference ซึ่งเป็นการประชุมหลายประเทศมีรัฐผู้พิพาท รัฐที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง หรือประเทศเพื่อนบ้านเข้าร่วมประชุมด้วย และถ้าตกลงกันได้ก็อาจมีการทำสนธิสัญญาระหว่างรัฐที่เข้าร่วมประชุม ถ้าการเจรจาล้มเหลวตกลงกันไม่ได้ รัฐคู่พิพาทก็อาจจะใช้วิธีอื่นในการยุติข้อพิพาท เช่น อาจจะให้รัฐที่สามเข้ามาไกล่เกลี่ยหรือนำเรื่องขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ แต่ในบางครั้ง ถ้าผลการเจรจามีทำที่จะล้มเหลว ก็อาจจะเกิดสงครามขึ้นในขณะที่ทำการเจรจาอยู่ก็ได้ เช่น สงครามระหว่างเยอรมันกับโปแลนด์ ในปี ค.ศ. 1939 สหรัฐกับญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 1941

2. การไกล่เกลี่ย เมื่อการเจรจาไม่เป็นผล หรือไม่อาจมีขึ้นได้โดยตรงระหว่างรัฐ คู่พิพาทเนื่องจากมีการขัดสัมพันธ์ทางการทูตหรือเกิดสงครามระหว่างรัฐคู่พิพาท รัฐที่สามหรือบุคคลที่สามอาจยื่นมือมาไกล่เกลี่ย การไกล่เกลี่ยมี 2 ลักษณะ ลักษณะแรก รัฐที่สามหรือบุคคลที่สามเป็นผู้ติดต่อให้รัฐคู่พิพาทให้ทำการเจรจากันเอง โดยตนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเจรจา หรือเสนอข้อยุติแต่อย่างใด เรียกว่า "Good offices" ในประวัติศาสตร์ เคยมีการไกล่เกลี่ยในลักษณะนี้มากมาย เช่น ฝรั่งเศสและประเทศไทย ยอมรับการไกล่เกลี่ยของสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1946 เพื่อยุติปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวกับดินแดน ฮอลแลนด์และอินโดนีเซียยอมรับการไกล่เกลี่ยของสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1947 เพื่อยุติการสู้รบ ในปี ค.ศ. 1951 ประธานาธิบดีอเมริกาเคยแต่งตั้งนายฮารีแมน ฟิชานาห์ที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างอังกฤษกับอิหร่านกรณีแวนคีนบริษัทน้ำมันอังกฤษเป็นของรัฐและในปี ค.ศ. 1966 รัสเซียไกล่

เกลี้ยข้อพิพาทระหว่างอินเดียกับปากีสถาน การไกล่เกลี่ยลักษณะที่ 2 ได้แก่ รัฐที่สามหรือบุคคลที่สามหรือหลายรัฐรวมกันเป็นผู้ติดต่อให้มีการเจรจาโดยผู้ติดต่อเข้าร่วมในการเจรจาด้วย หรือเสนอแนวทางหรือข้อตกลงเพื่อหาข้อยุติกรณีพิพาทเรียกว่า Mediation การไกล่เกลี่ยรูปนี้มีลักษณะสำคัญสองประการ คือ 1. ผู้เสนอตัวหรือผู้รับการไกล่เกลี่ยเป็นไปด้วยความสมัครใจ 2. ข้อเสนอการไกล่เกลี่ยรัฐคู่พิพาทอาจจะไม่รับก็ได้ การทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยอาจจะเป็นการเสนอตนเองเข้ามาหรือรัฐคู่พิพาทขอร้องก็ได้ แต่รัฐที่ถูกขอร้องมีสิทธิที่จะปฏิเสธหรือคู่พิพาทอาจจะไม่ยอมรับการไกล่เกลี่ยก็ได้ เว้นแต่จะมีสนธิสัญญาบังคับไว้ สนธิสัญญาบางฉบับบังคับให้ภาคีใช้วิธีการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาท เช่น สนธิสัญญาปารีส วันที่ 30 มีนาคม ค.ศ. 1856 กำหนดให้รัฐภาคีสันธิสัญญาใช้วิธีการไกล่เกลี่ยกรณีเกิดการขัดแย้งระหว่างตุรกีกับประเทศยุโรป สนธิสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1907 เกี่ยวกับการระงับกรณีพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติวิธี ระบุว่า รัฐสมาชิกมีสิทธิให้การไกล่เกลี่ยโดยเสนอตนเองหรือถูกขอร้อง การไกล่เกลี่ยไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่เป็นมิตรแม้การเสนอไกล่เกลี่ยจะถูกปิดก็ตาม รัฐที่สามก็สามารถเสนอใหม่อีกได้ นอกจากนั้นการไกล่เกลี่ยไม่มีผลผูกพันเป็นเพียงคำแนะนำและการยอมรับให้มีการไกล่เกลี่ยไม่มีผลขัดขวางการเตรียมเพื่อกระทำสงครามหรือการทำสงคราม เมื่อสงครามได้เกิดขึ้นแล้ว อนุสัญญาระหว่างรัฐในทวีปอเมริกา วันที่ 23 ธันวาคม ค.ศ. 1936 ก็ได้ระบุให้มีการไกล่เกลี่ยการพิพาทระหว่างรัฐในทวีปอเมริกาโดยคัดเลือกจากบุคคลที่มีรายชื่อซึ่งจัดทำไว้ให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ย องค์การสันนิบาตชาติก็บังคับให้สมาชิกใช้วิธีไกล่เกลี่ยก่อนทำสงคราม มาตรา 33 กฎบัตรสหประชาชาติถือว่าการไกล่เกลี่ยเป็นวิธีหนึ่งที่จะขจัดปัญหากรณีพิพาทระหว่างประเทศ เป็นสิทธิของรัฐคู่พิพาทที่จะรับการไกล่เกลี่ยหรือไม่ หรือแม้รับแล้วก็อาจจะไม่ปฏิบัติตามข้อเสนอได้

การไกล่เกลี่ยอาจจะกระทำโดยฝ่ายที่สามซึ่งประกอบด้วยรัฐหลายรัฐหรือกระทำในนามขององค์การสหประชาชาติ ในประวัติศาสตร์ได้มีการไกล่เกลี่ยชนิดนี้หลายครั้ง เช่น สหรัฐอเมริกา บราซิล อาเจนติน่า อูรุกวัย

และ ซิส โกลเกลียซข้อพิพาทระหว่างโบลีเวียกับปารากวัย ไปป्लीโอที่ 13 โกลเกลียซข้อพิพาทระหว่างเยอรมันกับสเปน อังกฤษโกลเกลียซข้อพิพาทระหว่างฝรั่งเศสกับปรัสเซีย ในปี ค.ศ. 1867 ญี่ปุ่นโกลเกลียซข้อพิพาทระหว่างฝรั่งเศสกับไทย ในปี ค.ศ. 1941 ในปี ค.ศ. 1948 คณะมนตรีความมั่นคงของสหประชาชาติได้แต่งตั้ง Count Folke Bernadette เป็นผู้โกลเกลียซข้อพิพาทระหว่างอิสราเอลกับรัฐอาหรับ ซึ่งต่อมาได้ถูกฆ่าตายจึงได้แต่งตั้ง Mr.Ralph Banche แทน

และในปี ค.ศ. 1964 ได้แต่งตั้ง Mr.Gale Plaza เป็นผู้โกลเกลียซในวิกฤตการณ์ไซปรัส นอกจากนั้นยังได้แต่งตั้ง Sir Owen Dixon และ Frank P. Grahard เป็นผู้โกลเกลียซข้อพิพาทแคว้นแคชเมียร์ระหว่างอินเดีย-ปากีสถาน

การโกลเกลียซข้อพิพาทอาจจะกระทำได้แม้จะเป็นสงครามกลางเมือง แต่ในประวัติศาสตร์มักจะได้รับ การปฏิเสศจากคู่กรณีพิพาท หรือจากรัฐที่สามที่ถูกร้องขอให้เป็นผู้โกลเกลียซ ในปี ค.ศ. 1936 ระหว่างสงครามกลางเมืองสเปน ฝรั่งเศสและอังกฤษได้เสนอตัวเป็นผู้โกลเกลียซแต่ไม่ได้รับการสนองตอบจากคู่พิพาทระหว่างเกิดสงครามกลางเมืองในจีน เมื่อปี ค.ศ. 1949 รัฐบาลเจียงไคเช็คได้ขอร้องให้อังกฤษ ฝรั่งเศสและรัสเซียเข้ามาเป็นผู้โกลเกลียซ แต่ประเทศทั้ง 3 ปฏิเสธ

การไต่สวน

การไต่สวนเป็นวิธีการระงับปัญหาข้อพิพาท โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะประมวลหาข้อเท็จจริงในกรณีที่มีการขัดแย้งตามแนวความคิดของพระเจ้าซาร์นิโคลาสที่ 2 ในการประชุมเพื่อร่างอนุสัญญากรุงเฮกฉบับที่ 1 ค.ศ. 1899 รัสเซียได้เสนอให้จัดข้อพิพาทโดยการตั้งคณะกรรมการสอบสวนระหว่างประเทศมีหน้าที่สอบสวนข้อเท็จจริง มาตรา 3-14 อนุสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1899 ได้บัญญัติถึงวิธีการระงับกรณีพิพาทโดยการตั้งคณะกรรมการสอบสวนระหว่างประเทศ วิธีการดังกล่าวได้นำมาระบุไว้อย่างละเอียดอีกในมาตรา 9-35 อนุสัญญากรุงเฮกฉบับที่ 1 ค.ศ. 1907 โดยกำหนดว่าในกรณีเกิดปัญหาขัดแย้งระหว่างประเทศ รัฐคู่พิพาทควรเสนอให้คณะกรรมการไต่สวนระหว่างประเทศตรวจสอบและประเมินข้อเท็จจริงซึ่งไม่มีผลผูกมัดคู่กรณี และไม่

ต้องลงมติตัดสินความผิดถูก เมื่อได้รายงานข้อเท็จจริงแล้วก็เป็นหน้าที่ของ
รัฐคู่พิพาทจะตกลงกันเอง

ประเทศต่าง ๆ ได้เริ่มให้ความสนใจในวิธีการไต่สวนเนื่องจากได้
มีข้อพิพาทระหว่างสหรัฐกับสเปน กรณีเรือรบสหรัฐ “Maine” ได้เกิดระเบิด
ขึ้นในปี ค.ศ. 1898 ในท่าเรือเมืองหลวงของคิวบา ซึ่งขณะนั้นคิวบายังเป็น
เมืองขึ้นของสเปนอยู่ สหรัฐและสเปนต่างก็ทำการสอบสวนแต่ผลของการ
สอบสวนไม่ได้ออกมาในรูปเดียวกันเป็นเหตุให้เกิดสงครามระหว่างสหรัฐกับ
สเปน จึงมีความคิดเห็นว่าการจะตั้งคณะกรรมการสอบสวนระหว่างประเทศ
ขึ้นโดยความตกลงของคู่พิพาท ซึ่งอาจจะสามารถระงับกรณีพิพาทได้ ระหว่าง
ปี ค.ศ. 1913 ถึง 1914 สหรัฐได้ทำสนธิสัญญากับรัฐต่าง ๆ ประมาณ 30 รัฐ
สนธิสัญญานี้เรียกว่า สนธิสัญญา Bryan (ชื่อรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐซึ่ง
เป็นผู้คิดริเริ่ม) โดยมีจุดประสงค์จะตั้งคณะกรรมการไต่สวนถาวรซึ่งประกอบ
ด้วยสมาชิก 5 นาย ได้รับเลือก ฝ่ายละ 2 นาย แต่จะมีบุคคลสัญชาติของตน
ได้เพียง 1 นาย คนสุดท้ายเป็นประธานจะต้องไม่ใช่คนสัญชาติของคู่กรณี
ในกรณีเกิดข้อพิพาทรัฐภาคีซึ่งไม่สามารถตกลงกันได้โดยทางทูตผูกพันที่จะ
เสนอเรื่องให้คณะกรรมการสอบสวนถาวรทำการสอบสวนและประมวลข้อ
เท็จจริง รัฐภาคีจะประกาศสงครามหรือเปิดจากการต่อสู้ก่อนที่คณะกรรมการ
สอบสวนจะเสนอรายงานไม่ได้ สนธิสัญญา Gondra ระหว่างรัฐในทวีปอเมริกา
ลงนามที่ชิลีใน ปี ค.ศ. 1923 ได้กล่าวถึงคณะกรรมการสอบสวนไว้เช่นกัน

ในประวัติศาสตร์วิธีการไต่สวนอาจกระทำโดยคู่กรณีเองหรือโดย
องค์การระหว่างประเทศก็ได้ ได้เคยมีการตั้งคณะกรรมการไต่สวนระหว่าง
ประเทศเพื่อพิจารณาแสวงหาข้อเท็จจริงหลายครั้ง

ครั้งแรก ในกรณี Dogger Bank ระหว่างอังกฤษและรัสเซียใน ค.ศ.
1904 เรือรบรัสเซียยิงเรือประมงอังกฤษ โดยสำคัญผิดว่าเป็นเรือตอปีได้
ของญี่ปุ่น ได้มีการตั้งคณะกรรมการไต่สวนระหว่างประเทศประกอบด้วยผู้
แทนอังกฤษ รัสเซีย ฝรั่งเศส สหรัฐ และออสเตรีย ซึ่งได้ประมวลข้อเท็จ
จริงและรัสเซียยอมชดใช้ค่าเสียหายให้แก่อังกฤษ

ในกรณี Tavnane ระหว่างฝรั่งเศสกับอิตาลี ในระหว่างสงครามอิตาลีกับตุรกี คณะกรรมการระหว่างประเทศมีหน้าที่สอบข้อเท็จจริงว่าเรือรบอิตาลีได้จับเรือฝรั่งเศส Tavnane ในปี ค.ศ. 1912 ในน่านน้ำตุนิเซียหรือไม่

ในกรณี Tubantia ในปี ค.ศ. 1921 ข้อพิพาทระหว่างเยอรมันกับฮอลแลนด์ คณะกรรมการมีหน้าที่สอบสวนข้อเท็จจริงของการหายไปของเรือฮอลแลนด์ชื่อ Tubantia ในทะเลเหนือซึ่งฮอลแลนด์อ้างว่าถูกเรือดำน้ำเยอรมันจม แต่เยอรมันปฏิเสธ คณะกรรมการสอบสวนได้รายงานว่าเป็นเรือฮอลแลนด์ถูกตอร์ปิโดของเรือดำน้ำเยอรมันจมจริง

ในคดี Red Crusader ในปี ค.ศ. 1961 ระหว่างอังกฤษและเดนมาร์ก คณะกรรมการได้สอบสวนมีหน้าที่หาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการจับเรือหาปลาของอังกฤษในน่านน้ำเดนมาร์กกว่าได้จับปลาในเขตหวงห้ามหรือเปล่า และเป็นเหตุให้เรือรบเดนมาร์กทำความเสียหายให้แก่เรือประมงของอังกฤษซึ่งในที่สุดเดนมาร์กยอมชดใช้ค่าเสียหายให้

นอกจากคณะกรรมการสอบสวนซึ่งตั้งขึ้นโดยข้อตกลงระหว่างรัฐคู่พิพาท องค์การระหว่างประเทศ อาทิเช่น สันนิบาตชาติหรือสหประชาชาติ และองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ก็ได้มีบทบาทในการจัดตั้งกรรมการได้สอบสวนข้อพิพาทระหว่างประเทศ เช่นกัน แต่คณะกรรมการได้สอบสวนที่องค์การระหว่างประเทศตั้งขึ้นนั้นมีอำนาจกว้างขวางกว่าที่กำหนดไว้ในอนุสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1907 เพราะมีสิทธิที่จะเสนอแนวทางหรือความคิดเห็นในการยุติข้อพิพาทให้องค์การระหว่างประเทศพิจารณา คณะมนตรีสันนิบาตชาติเคยตั้งกรรมการสอบสวนระหว่างฟินแลนด์กับสวีเดน ในกรณีพิพาทเกาะ Aland ค.ศ. 1920 กรณีพิพาทชายแดนระหว่างกรีซ-บัลแกเรีย ค.ศ. 1925 กรณีพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่น ค.ศ. 1931 สมัชชาสหประชาชาติเองก็เคยตั้งกรรมการสอบสวน กรณีกรีกและอินโดนีเซียในปี ค.ศ. 1947 องค์การแรงงานระหว่างประเทศเคยตั้งกรรมการสอบสวน เมื่อได้รับการกล่าวหาจากประเทศกานาว่า มีการบังคับทำงานหนักในเมืองขึ้นของปอร์ตูกีส

การประนีประนอม

การประนีประนอมเป็นวิธีการอีกวิธีหนึ่งที่จะยุติข้อพิพาทระหว่างประเทศ ซึ่งเริ่มมีบทบาทความสำคัญภายหลัง ค.ศ. 1919 ทั้งนี้เพราะได้เกิดมีสนธิสัญญาระหว่างรัฐสองรัฐ หรือบางครั้งหลายรัฐเป็นจำนวนมากมาย ได้กำหนดการประนีประนอมเป็นขบวนการยุติข้อพิพาทโดยการจัดตั้งคณะบุคคลหรือคณะกรรมการพิจารณาแสวงหาข้อเท็จจริงพร้อมกับเสนอเส้นทางที่จะยุติข้อพิพาท แต่ข้อเสนอนั้นไม่ผูกพันคู่กรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม แตกต่างกับการได้สวนซึ่งเป็นแต่เพียงประมวลข้อเท็จจริงและทำรายการเสนอโดยไม่ต้องเสนอความคิดเห็นหรือแนวทางที่จะยุติข้อพิพาท และแตกต่างกับการไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นแต่เพียงฝ่ายที่สามเข้ามาทำหน้าที่เป็นคนกลางเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงด้วย

สมัชชาสันนิบาตชาติได้แนะนำให้รัฐสมาชิกทำสัญญาระหว่างกันเพื่อระงับข้อพิพาทโดยผ่านคณะกรรมการประนีประนอมก่อนที่จะส่งเรื่องต่อคณะมนตรีโดยสันนิบาตชาติพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการทำสนธิสัญญาประนีประนอมดังกล่าว

คณะกรรมการประนีประนอมที่ระบุไว้ในสนธิสัญญาซึ่งประเทศต่าง ๆ ได้กระทำต่อกัน โดยปกติจะประกอบด้วยกรรมการ 3 คนถึง 5 คน มีลักษณะเป็นคณะกรรมการประจำ มิใช่เป็นคณะกรรมการชั่วคราวที่ตั้งขึ้นสำหรับพิจารณากรณีใดกรณีหนึ่งโดยเฉพาะ มติใช้เสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ ข้อพิพาทที่คณะกรรมการประนีประนอมพิจารณาอาจจะเป็นข้อพิพาทในด้านผลประโยชน์ ในด้านกฎหมาย หรือในด้านเศรษฐกิจ สัญญาส่วนใหญ่จะบังคับให้ภาคีนำข้อพิพาทให้คณะกรรมการประนีประนอมหาข้อยุติก่อน กรณีไม่เป็นผลจึงนำคดีขึ้นสู่ศาลอนุญาโตตุลาการหรือศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

ในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ได้มีแนวโน้มในการที่จะใช้การประนีประนอมเป็นเครื่องมือระงับข้อพิพาท แต่ในประวัติศาสตร์แม้ว่าจะได้มีการทำสนธิสัญญาประนีประนอมมากมาย แต่ได้นำใช้น้อยมากในทางปฏิบัติ ในปี ค.ศ. 1949 ได้เกิดข้อขัดแย้งระหว่างสวีตเซอร์แลนด์กับรุมานีเกี่ยวกับกรณี

ที่รัฐบาลสวีตปฏิเสหไม่ยอมให้สิทธิทางการทูตแก่ผู้ช่วยทูตการค้ารุมานเีย ซึ่ง รัฐบาลสวีตเห็นว่าเป็นบุคคลไม่เหมาะสม เพราะเคยกระทำผิดทางอาญา รัฐบาลสวีตจึงขอให้หน้าเรื่องนี้ให้คณะกรรมการประนีประนอมซึ่งกำหนดไว้ ในสนธิสัญญาระหว่างสวีตเซอร์แลนด์กับรุมานเีย ในปี ค.ศ. 1926 พิจารณา แต่ระหว่างนั้นสวีตได้ตัดสินลงโทษผู้ช่วยทูตการค้า รุมานเียจึงปฏิเสหไม่ยอม นำเรื่องให้คณะกรรมการประนีประนอมพิจารณา โดยอ้างว่าสนธิสัญญาดังกล่าว ล้าสมัยแล้ว

ในปี ค.ศ. 1947 คดีระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเกี่ยวกับข้อพิพาทดินแดนลาวและเขมรที่ไทยยึดคืนไปโดยการไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1941 อังกฤษและอเมริกาได้เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยให้ไทยนำเรื่องดินแดนที่ได้ไป และฝรั่งเศสวางคืนขึ้นสู่การพิจารณาของคณะกรรมการประนีประนอมซึ่งตั้งขึ้นโดยข้อตกลงวอชิงตัน ค.ศ. 1946

ข้อพิพาทระหว่างเยอรมันกับลูทินเีย (มลรัฐในรัสเซีย) ค.ศ. 1931 เกี่ยวกับกรณีเนรเทศชาวเยอรมัน 5 คน ในที่สุดเรื่องได้เข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการไกล่เกลี่ยตามสนธิสัญญาระหว่างเยอรมันกับลูทินเีย ค.ศ. 1928

ข้อพิพาทระหว่างเบลเยียมกับลักแซมเบอร์กเกี่ยวกับการค้าสุรา หนึ่งภาษีเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการไกล่เกลี่ยตามสนธิสัญญาระหว่างเบลเยียมกับลักแซมเบอร์ก ค.ศ. 1927

ข้อพิพาทระหว่างฝรั่งเศสกับปอร์ตูเกสเกี่ยวกับการตีความในสนธิสัญญาการค้าตามสนธิสัญญา ค.ศ. 1928

ข้อพิพาทระหว่างเดนมาร์กกับลูทินเีย เกี่ยวกับหนี้สินในปี ค.ศ. 1937 ตามสนธิสัญญาประนีประนอม ค.ศ. 1926

อนุญาโตตุลาการ

การระงับกรณีพิพาทโดยมอบเรื่องให้อนุญาโตตุลาการวินิจัยมีมาแต่สมัยกรีกและโรมัน สันตปาปากีเคยทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการระงับข้อพิพาทระหว่างกษัตริย์ และในบางครั้งกษัตริย์ก็ได้เคยถูกขอร้องให้ทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการให้แก่รัฐอื่น ก่อนสหรัฐได้รับอิสรภาพอาณานิคมของอังกฤษในทวีปอเมริกาก็ได้ใช้ระบบอนุญาโตตุลาการระงับกรณีพิพาทเกี่ยวกับดินแดนระหว่างกัน ระบบอนุญาโตตุลาการได้เริ่มต้นตัวในปลายศตวรรษที่ 18 เมื่อมีการทำสนธิสัญญา Jay ในปี ค.ศ. 1794 ระหว่างอังกฤษกับสหรัฐซึ่งทั้งสองประเทศยอมตกลงกรณีพิพาทเรื่องดินแดนโดยตั้งคณะกรรมการผสมทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการ เมื่อเกิดมีคดี Alabama ระหว่างอังกฤษกับสหรัฐในปี ค.ศ. 1872 ทั้งสองประเทศก็ได้มอบหน้าที่ให้อนุญาโตตุลาการทำหน้าที่วินิจัย ทำให้ประเทศต่าง ๆ หันมาสนใจการใช้อนุญาโตตุลาการเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทมากขึ้น มาตรา 37 อนุสัญญากรุงเฮกฉบับที่ 1 ค.ศ. 1907 กล่าวว่าอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศมีวัตถุประสงค์ที่จะยุติกรณีพิพาทระหว่างรัฐโดยผู้พิพากษาที่คู่กรณีเลือกเองและอยู่บนรากฐานแห่งการเคารพกฎหมาย นอกจากนี้อนุสัญญากรุงเฮกยังกำหนดว่าภาคีจะใช้อนุญาโตตุลาการเท่าที่สถานการณ์อำนวยให้

ในปี ค.ศ. 1928 คณะกรรมการอนุญาโตตุลาการได้ร่างสนธิสัญญาเป็นแบบอย่างแก่รัฐในเรื่องเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการและได้รับการยอมรับจากสมัชชาสันนิบาตเมื่อวันที่ 26 กันยายน 1928 เรียกว่ากรรมสารทั่วไปเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 1929 กรรมสารฉบับนี้มีสมาชิก 23 ประเทศ มีมหาอำนาจเข้าร่วม เช่น ฝรั่งเศส อังกฤษ อิตาลี ได้กำหนดวิธีดำเนินการในการระงับกรณีพิพาทโดยสันติวิธีว่าในกรณีเกิดข้อพิพาทระหว่างรัฐ รัฐคู่กรณีจะต้องดำเนินการประนีประนอมซึ่งเป็นการดำเนินการขั้นแรกก่อน ถ้าไม่ประสบความสำเร็จคู่พิพาทจะใช้วิธีระงับข้อพิพาทโดย

1. นำคดีขึ้นสู่ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศในกรณีเป็นคดีพิพาทในด้านกฎหมาย

¹ Huber-thierry, Drait international public 1975 p.688.

2. นำคดีขึ้นสู่ศาลอนุญาโตตุลาการในกรณีข้อพิพาทในด้านการเมือง ศาลนี้ประกอบด้วย ผู้พิพากษา 5 นาย ตั้งขึ้นเฉพาะกรณีซึ่งเป็นหลักการ เดียวกับอนุสัญญายุโรป เกี่ยวกับการขจัดข้อพิพาทโดยสันติวิธี วันที่ 29 เมษายน ค.ศ. 1957

คำพิพากษาของศาลมีผลบังคับคู่กรณี และไม่มีการอุทธรณ์

แม้ว่าจะมีสนธิสัญญาบังคับให้รัฐใช้วิธีระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ ก็ตาม แต่บางครั้งในสนธิสัญญาอาจจะระบุข้อยกเว้นไว้ได้ อาทิเช่น ในกรณีที่ เป็นเรื่องผลประโยชน์อย่างสำคัญของชาติ เอกราชหรือเป็นเกียรติของ ประเทศหรือกรณีพิพาทที่ผลประโยชน์เกี่ยวพันกับรัฐที่สามหรือข้อพิพาท ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อบัญญัติในรัฐธรรมนูญของคู่กรณี

อนุญาโตตุลาการโดยทั่วไปมีลักษณะสำคัญคือ

1. การยอมรับอนุญาโตตุลาการเป็นไปด้วยความสมัครใจของรัฐคู่ กรณ์ซึ่งอาจจะเป็นการยินยอมขณะเกิดกรณีพิพาทขึ้นหรือมีสนธิสัญญา กำหนดไว้ล่วงหน้า ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ระบุในคำตัดสินเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 1953 ว่าเป็นหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศที่รัฐ ไม่ถูกบังคับให้นำเรื่องให้อนุญาโตตุลาการวินิจฉัยโดยปราศจากความยินยอม ของตน

2. อนุญาโตตุลาการอาจเป็นประมุขของรัฐที่สามหรือเป็นบุคคลหรือ คณะบุคคลซึ่งรัฐคู่กรณีเป็นผู้เลือกโดยความเห็นชอบร่วมกัน

3. หลักเกณฑ์การตัดสินของอนุญาโตตุลาการยึดถือหลักการแห่ง กฎหมายระหว่างประเทศหรือหลักความยุติธรรมเพราะโดยปกติเป็นการ ตัดสินข้อพิพาททางกฎหมาย สนธิสัญญาอนุญาโตตุลาการ ค.ศ. 1928 บัญญัติว่าการตัดสินต้องยึดหลักกฎหมายระหว่างประเทศ.

4. คำตัดสินของอนุญาโตตุลาการถือเป็นสิ้นสุด เว้นแต่มีกรณีผิดพลาด เช่น การตั้งอนุญาโตตุลาการผิดระเบียบหรือเกิดผิดพลาดในด้านกฎหมาย หรือกระบวนการวิธีพิจารณา เมื่อตัดสินแล้วคู่พิพาทมีพันธะจะต้องปฏิบัติตาม แต่คำตัดสินไม่ผูกพันรัฐที่สาม (มาตรา 18 อนุสัญญากรุงเฮก)

ก่อนอนุสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1899 ระบบอนุญาโตตุลาการส่วนใหญ่ มี 3 ชนิด

1. อนุญาโตตุลาการในรูปคณะกรรมการผสม
2. อนุญาโตตุลาการโดยกษัตริย์หรือประมุขของรัฐหรือตัวแทนของกษัตริย์
3. อนุญาโตตุลาการโดยศาล

1. อนุญาโตตุลาการในรูปคณะกรรมการผสมมีประวัติความเป็นมาในระยะเริ่มแรกในศตวรรษที่ 18 เมื่อรัฐในทวีปอเมริกา นิยมมอบคดีพิพาทเกี่ยวกับหนี้สินระหว่างกันให้คณะกรรมการผสมพิจารณาและอาณานิคมของอังกฤษในทวีปอเมริกาก็ใช้วิธีนี้ตัดสินข้อพิพาทเกี่ยวกับเขตแดนในระยะเริ่มแรกคณะกรรมการผสมประกอบด้วยสมาชิก 2 นาย เลือกโดยผู้กรณีฝ่ายละ 1 คน ไม่มีฝ่ายคนกลางแต่อย่างใดจึงมีลักษณะเป็นการตกลงทางการทูตมากกว่าซึ่งได้นำมาใช้ในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการกำหนดเขตแม่น้ำ Saint Croix ระหว่างอังกฤษกับสหรัฐแต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยตั้งคณะกรรมการผสมประกอบด้วยบุคคลสัญชาติของรัฐผู้กรณีจำนวนเท่ากัน และเลือกประธานซึ่งเป็นบุคคลสัญชาติของผู้กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ประธานจะเข้ามาตัดสินก็เมื่อคณะกรรมการตกลงกันไม่ได้ อนุญาโตตุลาการตัดสินโดยใช้หลักความยุติธรรมมากกว่าหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศ หลักการให้อนุญาโตตุลาการในรูปคณะกรรมการผสมตัดสินได้ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 6 และ 7 ของสนธิสัญญา Jay ในปี ค.ศ. 1794 ทำขึ้นระหว่างอังกฤษกับสหรัฐอเมริกา ในบางกรณีก็อาจมีการตั้งประธานสองคนขึ้นทำการตัดสินก่อนหรือหลังโดยการจับสลาก เคยมีการตั้งคณะกรรมการในรูปแบบนี้หลายครั้งเช่น ในปี ค.ศ. 1823 ได้ตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยเกี่ยวกับตีความสนธิสัญญา Gand ระหว่างสหรัฐอเมริกากับอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1869 คณะกรรมการการาคัส คดีอังกฤษกับเวเนซุเอลา อังกฤษและสหรัฐเคยมอบข้อพิพาทเกี่ยวกับดินแดน เกี่ยวกับทรัพย์สินเชลยและหนี้สินให้คณะกรรมการผสมพิจารณาหลายคดี

ข้อดีในการตั้งคณะกรรมการผสมที่เห็นได้ก็คือ ข้อพิพาทได้รับการตัดสินโดยผู้มีส่วนได้เสียเอง และได้มีการพิจารณาอย่างละเอียดจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายซึ่งรัฐคู่พิพาทแต่งตั้งขึ้นมาเอง ส่วนข้อเสียก็มีเนื่องจากคณะกรรมการเป็นบุคคลในสัญชาติของผู้กรณี ฉะนั้นจึงขาดความยุติธรรม

ในการพิจารณาคดี มักมีความโน้มเอียงที่จะตัดสินไปในด้านผลประโยชน์ของชาติของตน ถ้าประธานเป็นฝ่ายใดก็พอจะเดาล่วงหน้าว่าคำตัดสินจะออกมาเป็นรูปใด

ต่อมาในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19 ได้มีความเห็นว่า การเลือกตัวประธานจากบุคคลสัญชาติของคู่กรณีทำการพิจารณาคดีก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรม จึงได้มีการตกลงเลือกตัวประธานจากบุคคลสัญชาติของประเทศที่สาม และแม้ตัวกรรมการผสมเองก็เปลี่ยนเป็นเลือกจากบุคคลสัญชาติที่สามด้วยเป็นจำนวนมากกว่าสัญชาติของคู่กรณี และสนธิสัญญาบางฉบับยังกำหนดห้ามมิให้เลือกกรรมการจากบุคคลในสัญชาติของคู่กรณีก็มี

2. อนุญาโตตุลาการโดยกษัตริย์หรือประมุขของรัฐ หรือตัวแทนของกษัตริย์ในสมัยก่อนประเทศต่าง ๆ ในยุโรปนิยมขอให้ประมุขของรัฐหรือกษัตริย์เป็นอนุญาโตตุลาการในกรณีพิพาทระหว่างรัฐ เช่น ในปี ค.ศ. 1827 อังกฤษและสหรัฐเลือกกษัตริย์ฮอลแลนด์เป็นอนุญาโตตุลาการคดีพิพาทเขตแดน พระเจ้าแผ่นดินสเปน กษัตริย์อัลฟองที่ 12 เป็นอนุญาโตตุลาการข้อพิพาทเขตแดนระหว่างโคลัมเบียกับคอสตาริกา และล่าสุดพระราชินีอังกฤษเป็นอนุญาโตตุลาการคดีพิพาทระหว่างอาเจนตินากับชิลีในปี ค.ศ. 1966 ข้อดีในการให้ประมุขของรัฐเป็นอนุญาโตตุลาการทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วเพราะประมุขของรัฐที่ได้รับเลือกย่อมจะเป็นที่ไว้วางใจและเชื่อถือแก่รัฐคู่กรณี แต่ก็มีข้อเสียกล่าวคือถ้ากษัตริย์อาจจะตายลงหรือถูกปลดออกจากราชบัลลังก์ขณะยังไม่ได้ตัดสินคดี ทำให้คู่กรณีต้องเลือกผู้อื่นอีกและอีกประการหนึ่ง โดยส่วนใหญ่กษัตริย์ไม่ค่อยมีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านกฎหมายเพียงพอจึงอาจจะต้องอาศัยบุคคลอื่นให้ความเห็นหรือพิจารณาอีกต่อหนึ่งก่อนจะเห็นได้ว่าคำตัดสินของกษัตริย์ในฐานะอนุญาโตตุลาการบางครั้งไม่ชอบด้วยเหตุผลและขัดกับหลักกฎหมาย และในการพิจารณาพิพากษาบางครั้งก็ไม่ให้เหตุผลในการตัดสิน เช่น คำตัดสินของกษัตริย์ปรัสเซีย Federic Guillaume ที่ 4 ในคดีระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศส ปี ค.ศ. 1843 ในระยะหลังกษัตริย์มักจะทำการปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญ หรือบางครั้งก็นำไปพิจารณาในคณะรัฐมนตรีของตน

เคยปรากฏว่ารัฐคู่พิพาทตั้งสภาสูงของรัฐอื่นเป็นอนุญาโตตุลาการ เช่น สภาสูงของฮัมเบอร์ก เป็นอนุญาโตตุลาการคดีพิพาทระหว่างอังกฤษ กับโปรตุเกส ปี ค.ศ. 1856

ระบบอนุญาโตตุลาการโดยษัตริย์หรือประมุขของรัฐในปัจจุบัน ไม่เป็นที่นิยมกันแล้ว

3. อนุญาโตตุลาการทางศาล เมื่อเกิดกรณีพิพาทรัฐคู่กรณีจะ มอบกรณีพิพาทให้ศาล ซึ่งประกอบด้วยคณะบุคคลที่เป็นอิสระมีความรู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายพิจารณาคดีตามกระบวนการที่กำหนดไว้และพิพากษา อย่างมีเหตุผลชอบด้วยหลักกฎหมายเช่นการตัดสินคดี Alabama ระหว่าง สหรัฐกับอังกฤษใน ปี ค.ศ. 1872 โดยศาลประกอบด้วยผู้ตัดสิน 5 นาย พิพากษากันที่เจนีวา สวิตเซอร์แลนด์ ตามทางปฏิบัติในศตวรรษที่ 19 การตัดสินรูปนี้ บางทีก็ตัดสินโดยบุคคลคนเดียวเช่น F. De Martens ตัดสินคดี ระหว่างอังกฤษกับฮอลแลนด์ในปี ค.ศ. 1897 A. Desjardins ตัดสินคดีระหว่าง เบลเยียมกับอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1898 และในบางครั้งในกรณีพิเศษอาจจะ ตัดสินโดยศาลภายในซึ่งตั้งก่อนเกิดคดีเช่นศาลฎีกาฝรั่งเศสเคยพิพากษาคดี Phare ระหว่างฝรั่งเศสกับนิการากัวในปี ค.ศ. 1900

ศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ

อนุสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1899 ได้ริเริ่มจัดตั้งศาลอนุญาโตตุลาการ ระหว่างประเทศขึ้น และต่อมาอนุสัญญากรุงเฮกฉบับที่ 1 ค.ศ. 1907 ได้ แก้ไขปรับปรุงให้สมบูรณ์ขึ้น ศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศตั้งอยู่ที่ กรุงเฮก ประเทศฮอลแลนด์ องค์การของศาลประกอบด้วยสำนักงานระหว่าง ประเทศซึ่งทำหน้าที่ฝ่ายธุรการของศาลอยู่ภายใต้ความควบคุมดูแลของ The Permanant Council ซึ่งเป็นสภาผู้แทนทางการทูตของภาคีที่ประจำอยู่ที่ฮอลแลนด์ และมีรัฐมนตรีต่างประเทศฮอลแลนด์เป็นประธาน ผู้พิพากษาของศาลเป็น บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านกฎหมายระหว่างประเทศ เป็นผู้มีศีลธรรม

และเข้ามาเป็นด้วยความสมัครใจ ซึ่งประเทศภาคีตั้งขึ้นได้ประเทศละไม่เกิน 4 คน อยู่ในตำแหน่งคนละ 6 ปี และอาจได้รับแต่งตั้งใหม่ได้ ถ้าคู่พิพาทตกลงจะนำคดีขึ้นสู่ศาล คู่กรณีจะเลือกผู้พิพากษาตามจำนวนที่คู่กรณีตกลงกัน อาจจะเป็น 5 คน 3 คน หรือคนเดียวก็ได้ ถ้าตกลงกันไม่ได้แต่ละฝ่ายจะเลือกผู้พิพากษาฝ่ายละ 2 คนจากบัญชีรายชื่อผู้พิพากษาทั้งหมด ซึ่ง 1 คนจะเป็นคนในสัญชาติของตน และผู้พิพากษาทั้ง 4 คนก็จะเลือกประธาน ถ้าตกลงกันไม่ได้ในเรื่องตัวประธานก็อาจจะมอบให้ชาติที่สามเป็นผู้กำหนดให้ หลังจากเลือกผู้พิพากษาแล้วก็จะตกลงกันในกระบวนการพิจารณา ภาษาที่ใช้และเรื่องอื่น ๆ ที่จำเป็นในการพิจารณาคดี แต่ทั้งนี้คู่กรณีก็มีสิทธิจะนำคดีพิพาทขึ้นสู่ศาลอนุญาโตตุลาการที่คู่พิพาทตั้งขึ้นเองโดยเลือกผู้พิพากษาจากบุคคลที่ไม่มีชื่อในบัญชีรายชื่อผู้พิพากษาของศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศก็ได้

ศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศไม่มีลักษณะเป็นศาลอย่างแท้จริงเพราะไม่มีผู้พิพากษาอยู่ประจำศาล คู่พิพาทมีสิทธิจะเลือกผู้พิพากษาจากบัญชีรายชื่อซึ่งมีอยู่มากมาย และผู้พิพากษาเหล่านี้ไม่เคยประชุมร่วมกันเลยหรือแม้แต่ประชุมเป็นครั้งคราว คู่กรณีพิพาทจะนำเรื่องขึ้นสู่ศาลก็ด้วยความสมัครใจของตนเอง การตัดสินใจของศาลผูกพันคู่กรณี และถึงที่สุดไม่มีการอุทธรณ์

ระหว่างปี ค.ศ. 1900-1932 ศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศได้พิพากษาคดีซึ่งเป็นข้อพิพาทในด้านกฎหมาย 23 คดี ตัวอย่างคดีสำคัญ เช่น คดี Pecheries De L'Atlantique ในปี ค.ศ. 1910 ระหว่างอังกฤษกับสหรัฐ คดี Cie de navigation norvegienne ในปี ค.ศ. 1922 ระหว่างสหรัฐกับนอร์เวย์ คดีเกาะ Palmas ระหว่างสหรัฐกับฮอลแลนด์ ในปี ค.ศ. 1928 คดี Chevreau ระหว่างฝรั่งเศสกับอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1931

ในระยะหลังกิจการของศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศซบเซาลง เพราะคู่กรณีพิพาทกันหันไปนิยมตั้งศาลอนุญาโตตุลาการด้วยความสมัครใจของคู่กรณีเอง หรือนำคดีของตนขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศมากกว่า แต่ในปี ค.ศ. 1956 ศาลได้มีโอกาสตัดสินคดี Phares ระหว่างฝรั่งเศสกับกรีซ ปัจจุบันศาลนี้ยังคงมีอยู่และตั้งอยู่ที่กรุงเฮกประเทศฮอลแลนด์

ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ศาลโลก)

ก่อนที่จะมีการจัดตั้งศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ในปี ค.ศ. 1946 ได้มีศาลทำนองเดียวกันจัดตั้งโดยมาตรา 14 ของกติกาสันนิบาตชาติ ในปี ค.ศ. 1921 เรียกว่า ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วยองค์คณะผู้พิพากษา 15 คน เป็นผู้พิพากษา 11 คน ผู้ช่วย 4 นาย แต่ต่อมาได้มีการแก้ไขในปี ค.ศ. 1929 โดยยกเลิกตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา ผู้พิพากษาได้รับการเลือกตั้งโดยคณะมนตรีและสมัชชาซึ่งลงมติแยกกัน ผู้ที่ได้รับเลือกจะต้องเป็นผู้ที่ทั้ง 2 องค์กรเห็นชอบร่วมกัน ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ก็จะต้องตั้งอนุกรรมการประกอบด้วยตัวแทนของคณะมนตรี 3 นาย และสมัชชาสันนิบาตชาติ 3 นาย เพื่อทำความตกลงกัน ผู้พิพากษาอยู่ในตำแหน่ง 9 ปี และอาจได้รับเลือกใหม่ได้ ศาลจะเลือกประธานและรองประธานซึ่งอยู่ในตำแหน่ง 3 ปี

ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศมีหน้าที่พิจารณาเกี่ยวกับ

1. การตีความสนธิสัญญา
2. ปัญหากฎหมายระหว่างประเทศ
3. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการละเมิดข้อผูกพันระหว่างประเทศ
4. กรณีเกิดการเสียหายเพราะละเมิดพันธะระหว่างประเทศ

นอกจากนั้นคู่พิพาทอาจจะขอให้ศาลพิจารณาเรื่องอื่น ๆ ในกรณีที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญาให้นำคดีขึ้นสู่ศาลและยังมีหน้าที่ให้ความเห็นในปัญหาข้อกฎหมายแก่คณะมนตรี และสมัชชาสันนิบาตชาติด้วยในกรณีที่ถูกร้องขอ

การนำคดีขึ้นสู่ศาลโดยปกติเป็นความประสงค์ของคู่กรณีเอง นอกจากจะมีสนธิสัญญาที่คู่กรณีทำไว้บังคับให้ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลนี้ คำตัดสินของศาลผูกพันคู่กรณีและถือเป็นเด็ดขาดไม่มีอุทธรณ์ฎีกา

ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศ มีลักษณะเป็นศาลอย่างแท้จริงเพราะมีคณะผู้พิพากษาประจำมีเจ้าหน้าที่และพนักงานศาลซึ่งผิดกับศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศซึ่งไม่มีพนักงานประจำถาวร

หลังจากสันนิบาตชาติได้ล้มเลิกไปในปี ค.ศ. 1946 ศาลประจำ
ยุติธรรมระหว่างประเทศจึงได้ล้มเลิกไปด้วย ทั้งนี้โดยเหตุผลที่ว่าประเทศที่
แพ้สงครามเป็นภาคีของศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศ แต่สหรัฐและ
รัสเซียไม่ได้เป็นภาคีด้วย จึงจำเป็นต้องตั้งศาลใหม่ขึ้นมาแทนคือ ศาลยุติธรรม
ระหว่างประเทศ โดยถือว่าศาลนี้เป็นองค์กรหนึ่งของสหประชาชาติ มีธรรมนูญ
ศาลโดยเฉพาะและสมาชิกของสหประชาชาติก็เป็นภาคีของศาลนี้รัฐที่มีได้
เป็นสมาชิกอาจขอเป็นภาคีได้ตามเงื่อนไขที่สมัชชาสหประชาชาติจะกำหนด
เป็นราย ๆ ตามคำแนะนำของคณะมนตรี ปัจจุบันมีรัฐที่มีได้เป็นสมาชิกของ
สหประชาชาติแต่เข้าเป็นภาคีของศาลเช่น สวิตเซอร์แลนด์ ลิชเซินสไตน์
และแซงค์มาแรง

การดำเนินงานของศาลโลก ลอกเลียนและรับช่วงงานมาจากศาล
ประจำยุติธรรมระหว่างประเทศ มาตรา 37 ระบุว่า หากมีสนธิสัญญาใด ๆ
ที่ทำมาก่อนและระบุว่า ให้นำคดีขึ้นสู่ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศ
ก็ให้นำคดีขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศแทน

ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศประกอบด้วยผู้พิพากษา 15 นาย แต่
จะเป็นคนในสัญชาติเดียวกันไม่ได้ ได้รับเลือกตั้งอยู่ในตำแหน่ง 9 ปี และ
อาจได้รับเลือกใหม่ นอกจากนั้นก็มีการเลือกตั้งซ่อมทุก 3 ปี มาตรา 13 บัญญัติ
ว่า ผู้พิพากษา 5 คนจะอยู่ในตำแหน่ง 3 ปี 5 คนอยู่ในตำแหน่ง 6 ปี และ 5
คนที่เหลืออยู่ในตำแหน่งได้ครบ 9 ปี ถ้ามีตำแหน่งว่างให้มีการเลือกตั้งซ่อม
ผู้ที่ได้รับเลือกจะอยู่ได้เท่าเวลาของผู้ที่ตนแทน การเลือกตั้งกระทำโดยความ
เห็นชอบร่วมกันของสมัชชาสหประชาชาติและคณะมนตรีความมั่นคง ซึ่งใน
กรณีนี้สมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงไม่สามารถใช้สิทธิวีโต้ได้ มติ
ถือเสียงส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ ศาลเลือกประธานและรองประธานซึ่งอยู่ใน
ตำแหน่ง 3 ปี และอาจได้รับเลือกใหม่อีก ผู้พิพากษาจะต้องไม่ประกอบอาชีพ
อย่างอื่นขณะดำรงตำแหน่ง และได้รับสิทธิความคุ้มกันเช่นเดียวกับผู้แทน
ทางการทูต

ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีต่าง ๆ ที่รัฐเสนอมาให้พิจารณาโดยความ
สมัครใจ หรือในกรณีพิเศษตามที่กำหนดไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ หรือ
กรณีที่กำหนดโดยสนธิสัญญา หรือรัฐประกาศยอมรับอำนาจศาล มาตรา 36
บัญญัติว่า รัฐที่เป็นภาคีสามารถที่จะประกาศได้ตลอดเวลา ยอมรับจะนำคดีขึ้น
สู่ศาลโดยไม่จำเป็นต้องมีสนธิสัญญาพิเศษ ในกรณีที่ประเทศอื่นยอมรับข้อ
ผูกพันเช่นเดียวกัน ในประกาศยอมรับอาจกำหนดชนิดของคดี และอาจ
จะกำหนดเงื่อนไขด้วยก็ได้ สหรัฐได้ประกาศยอมรับอำนาจศาลยกเว้นเรื่อง
ภายในของสหรัฐ โดยสหรัฐจะเป็นผู้ตัดสินเองว่ากรณีใดจะเป็นเรื่องภายใน
ซึ่งได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักกฎหมายว่า ทำให้การยอมรับอำนาจไม่ค่อย
จะมีผล ฝรั่งเศสเคยตั้งเงื่อนไขยกเว้นอำนาจศาลเกี่ยวกับกิจการด้านการป้องกัน
ประเทศ องค์การระหว่างประเทศไม่มีสิทธินำคดีขึ้นสู่ศาลได้

คดีที่ศาลโลกมีอำนาจพิจารณาก็เช่นเดียวกับศาลประจำยุติธรรม
ระหว่างประเทศ นอกจากนั้นศาลยังมีอำนาจในการให้คำแนะนำปรึกษาใน
ปัญหาข้อกฎหมายในกรณีถูกร้องขอจากคณะมนตรีความมั่นคงหรือสมัชชา
สหประชาชาติ สำหรับองค์การอื่นของสหประชาชาติ เช่น คณะมนตรีเศรษฐกิจ
และสังคม คณะกรรมาธิการของสมัชชาสหประชาชาติหรือองค์การชำนาญ
พิเศษก็สามารถขอคำแนะนำปรึกษาได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากสมัชชาสห
ประชาชาติก่อนและต้องเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของตนด้วย สำหรับรัฐไม่มีอำนาจ
ขอคำปรึกษาจากศาลโลกได้

รัฐที่ไม่ได้เป็นภาคี อาจจะนำคดีขึ้นสู่ศาลได้ตามเงื่อนไขที่คณะ
มนตรีความมั่นคงกำหนดโดยทั่วไป รัฐนั้นก็ต้องยอมรับอำนาจศาลและผูกพัน
ที่จะปฏิบัติตามคำพิพากษา เช่น เยอรมันเคยนำคดีขึ้นสู่ศาลเกี่ยวกับกรณีไหล
ทวีปในทะเลเหนือ

ในการตัดสินคดี ศาลจะใช้หลักเกณฑ์เหล่านี้เป็นหลักในการพิจารณาคดี

1. สนธิสัญญาระหว่างประเทศ
2. จารีตประเพณีระหว่างประเทศ
3. หลักทั่วไปของกฎหมายระหว่างประเทศ

4. คำพิพากษาของศาล

5. ความเห็นของนักนิติศาสตร์ และหลักเกณฑ์อื่น ๆ เช่น หลักความยุติธรรมและมนุษยธรรม

การลงมติของศาลถือเสียงข้างมากของผู้พิพากษาที่ประกอบเป็นองค์คณะ ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันประธานจะเป็นผู้ตัดสินชี้ขาด คำตัดสินของศาลเป็นอันถึงที่สุด ไม่มีอุทธรณ์ฎีกา และมีผลผูกพันคู่กรณี มาตรา 94 ของกฎบัตรสหประชาชาติบัญญัติว่า

1. สมาชิกแต่ละประเทศของสหประชาชาติ รับที่จะปฏิบัติตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในคดีที่ตนตกเป็นคู่คดี

2. ถ้าผู้เป็นฝ่ายในคดีฝ่ายใด ไม่ปฏิบัติตามข้อผูกพันซึ่งตกอยู่แก่ตนตามคำพิพากษาของศาล ผู้เป็นฝ่ายอีกฝ่ายหนึ่งอาจร้องเรียนไปยังคณะมนตรีความมั่นคง ซึ่งถ้าคณะมนตรีความมั่นคงเห็นจำเป็น ก็อาจทำคำแนะนำหรือตัดสินใช้มาตรการเพื่อให้เกิดผลตามคำพิพากษานั้น

ศาลโลกได้มีบทบาทสำคัญในการกำจัดข้อพิพาทระหว่างประเทศและป้องกันการเกิดสงคราม ได้เคยพิจารณาคดีและให้คำปรึกษาไปแล้วมากกว่า 60 เรื่อง คดีที่สำคัญหลายคดีที่ได้ตัดสินไป เช่น คดีช่องแคบ Corfu ระหว่างอังกฤษกับอัลบาเนีย ในปี ค.ศ. 1949 โดยมีเรื่องราวเรือรบอังกฤษ 2 ลำ โดนทุ่นระเบิดขณะเดินทางผ่านช่องแคบ corfu อังกฤษได้ส่งเรือไปกวาดทุ่นระเบิด อัลบาเนียประท้วงอังกฤษโดยกล่าวหาว่าอังกฤษละเมิดอำนาจอธิปไตยของตน ศาลโลกได้วินิจฉัยว่าอังกฤษละเมิดอำนาจอธิปไตยของอัลบาเนียแต่อัลบาเนียต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น นอกจากนั้นยังมีคดีที่สำคัญ เช่น คดีระหว่างอังกฤษกับนอร์เวย์ เกี่ยวกับการจับปลาในน่านน้ำนอร์เวย์ และคดีเขาพระวิหารระหว่างไทยกับกัมพูชา ในปี ค.ศ. 1962

คดีปราสาทพระวิหาร

กัมพูชา โจทก์ ประเทศไทย จำเลย

ข้อเท็จจริง ทิวเขาพนมดงรักเป็นเขตแดนระหว่างกัมพูชา และประเทศไทยระหว่างปี 1904 และ 1908 ฝรั่งเศสซึ่งเป็นรัฐอารักขาของกัมพูชา ได้ทำสัญญากับประเทศไทยหลายฉบับ สัญญาลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 1904 ตกลงกันว่า พรมแดนที่เป็นปัญหานั้นให้ถือเอาสันปันน้ำเป็นเกณฑ์ และให้ตั้งคณะกรรมการปักปันเขตแดน ซึ่งได้ทำการสำรวจพื้นที่แถบนั้น ในปี 1907 ประธานกรรมการปักปันฝ่ายฝรั่งเศส ได้รายงานให้รัฐบาลฝรั่งเศสทราบว่าได้กำหนดพรมแดนเรียบร้อยแล้ว แต่ไม่ปรากฏบันทึกของคณะกรรมการเกี่ยวเรื่องนี้ ต่อมาปี 1907 ประเทศไทยได้ขอให้ฝ่ายฝรั่งเศสทำแผนที่พรมแดนฝรั่งเศสก็ได้จัดทำและส่งให้ฝ่ายไทยในปี 1908

กัมพูชาอ้างแผนที่ดังกล่าวประกอบ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องอ้างอำนาจอธิปไตยเหนือพระวิหาร ประเทศไทยถือว่าแผนที่นั้นมิใช่ของคณะกรรมการ จึงไม่ผูกพันทั้งแผนที่นั้นก็ผิดพลาด กล่าวคือ พรมแดนที่เขียนในแผนที่มิได้ถือสันปันน้ำ ประเทศไทยไม่เคยรับรองแผนที่นั้น

ประเด็นสำคัญมีว่า

1. อำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนที่ตั้งพระวิหารเป็นของผู้ใด
2. หากอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนเป็นของกัมพูชา ก็มีปัญหา

ต่อไปว่า

- ก. ประเทศไทยมีหน้าที่ต้องถอนกำลังออกจากพระวิหาร และบริเวณพระวิหารด้วยหรือไม่
- ข. ประเทศไทยต้องส่งวัตถุต่าง ๆ ที่นำไปจากพระวิหารคืนให้กัมพูชาหรือไม่

คำวินิจฉัยของศาล

1. เนื่องจากศาลต้องวินิจฉัยปัญหาอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน ศาลจึงพิจารณาเส้นเขตแดนระหว่างสองรัฐตรงบริเวณพระวิหาร ประเทศไทยอ้างว่าตามหลักฐานเอกสารแสดงว่า ต้องกำหนดเขตแดนตามธรรมชาติที่เห็น

ได้ชัดเจนและไม่ผิดพลาด เช่น แม่น้ำ ภูเขา สันเขา (crest) ชะง่อนผา (escarpment) ศาลเห็นว่าเส้นเขตแดนควรยึดถือเส้นทางชัดเจนตามทิวเขาดังรักที่เห็น ได้ชัดเจน เช่น สันปันน้ำ (watershed) ซึ่งคู่ความได้ตกลงกันในปี 1904 ฉะนั้น คู่ความจะตั้งใจถือเอาชะง่อนผา (escarpment) เป็นเส้นเขตแดนเสมอไปไม่ได้ ศาลจึงไม่จำเป็นต้องฟังข้อโต้แย้งอื่น ๆ เกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา และโบราณคดี

ศาลได้พิจารณาแผนที่ผนวก 1 ซึ่งไม่ได้รับการรับรองของคณะกรรมการปักปันเขตแดน จึงไม่มีผลผูกพันในขณะที่ทำขึ้น แต่ประเทศไทยก็ได้คัดค้านภายในเวลาอันควร จึงถือว่าเห็นชอบด้วย คณะกรรมการฝ่ายไทยไม่ได้ทำอะไรเลย ไม่ได้แสดงที่ทำคัดค้านว่าแผนที่นั้นไม่ถูกต้อง เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ก็ขอปรับราชทูตฝรั่งเศสที่ได้รับแผนที่นั้น ผู้ว่าราชการจังหวัดก็ได้ประท้วง ต่อมาได้ประชุมคณะกรรมการฯ ที่กรุงเทพฯ ปี 1909 เพื่อทำแผนที่ใหญ่ โดยใช้ผนวก 1 เป็นหลัก ก็ได้มีผู้ใดคัดค้าน กรมแผนที่เองได้ทำแผนที่ปี 1937 แสดงให้เห็นชัดว่าพระวิหารอยู่ในเขตกัมพูชา ในการเจรจาที่กรุงวอชิงตันปี 1947 ประเทศไทยก็ได้ประท้วงในเรื่องนี้ เมื่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จไปพระวิหารปี 1930 ฝ่ายเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสไปทำการต้อนรับในเขตพระวิหาร ประเทศไทยก็ได้ว่ากล่าวอย่างใด แสดงว่าประเทศไทยยอมรับ (acquiesce) ว่าฝรั่งเศสมีอำนาจอธิปไตยเหนือพระวิหาร เป็นเวลานานถึง 50 ปีมาแล้ว ตามหลักว่า ด้วยกฎหมายปิดปาก

ศาลพิพากษาเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 1962 ด้วยคะแนน 9 ต่อ 3 ให้ไทยแพ้ Moreno Quintana จากอาร์เจนตินา V.K. Wellington Kou และ Sir Percy Spender ออสเตรเลียทำความเห็นแย้งว่าไทยควรชนะคดี

ฝ่ายข้างมากที่ให้ไทยแพ้คือ Bohdan Winiarski ประธานชาวโปแลนด์ Vladimir M. Koretsky สหภาพโซเวียต Jantano Morelli อิตาลี Kotaro Tamaka ญี่ปุ่น Sir Gerald Fitzmaurie อังกฤษ Abdel Hamid Badavi สหสาธารณรัฐอาหรับ Jose Luis Bustamante Y. Fivero เปรู Basdevant ฝรั่งเศส Alfaro ปานามา

การระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศโดยองค์การระหว่างประเทศ

นอกจากการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธีตามที่กล่าวมาแล้วองค์การระหว่างประเทศก็มีบทบาทสำคัญในการยุติข้อพิพาทระหว่างประเทศซึ่งถือเป็นหน้าที่สำคัญขององค์การโลก เช่น องค์การสันนิบาตชาติหรือองค์การสหประชาชาติ จุดประสงค์สำคัญขององค์การก็เพื่อจะนำสันติสุขมาสู่โลกโดยพยายามหาทางขจัดข้อพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติวิธีซึ่งองค์การทั้งสองมีเครื่องมือและความพร้อมที่จะเข้าไปช่วยให้รัฐคู่กรณีสามารถหาทางยุติข้อพิพาทได้

นอกจากองค์การโลกแล้ว องค์การระหว่างประเทศส่วนภูมิภาคก็มีบทบาทสำคัญในการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศด้วย

องค์การระหว่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการระงับข้อพิพาทได้แก่ สันนิบาตชาติในอดีต และองค์การสหประชาชาติ

อำนาจหน้าที่ของสันนิบาตชาติในการระงับข้อพิพาท

สันนิบาตชาติก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1920 ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยเจตจำนงจะให้เป็นองค์การที่ขจัดข้อพิพาทยับยั้งการทำสงครามแต่เนื่องจากรัฐต่าง ๆ ที่ร่วมเป็นสมาชิกยังหวงแหนอำนาจอธิปไตยของตนเกี่ยวกับสิทธิในการทำสงคราม กติกาสันนิบาตชาติจึงยอมให้สมาชิกขององค์การทำสงครามกันได้ ภายใต้งบเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา 12, 13 และ 15 ยกเว้นการทำสงครามรุกรานขององค์การนี้ได้ล้มเลิกไปภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และได้จัดตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้นมาแทน องค์การสันนิบาตชาติได้เคยมีบทบาทสำคัญในการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศอำนาจหน้าที่ของสันนิบาตชาติในเรื่องนี้ได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 12-15 ของกติกาสันนิบาตชาติ

บทบาทของคณะมนตรีสันนิบาตชาติ

มาตรา 11 (2) กติกาสันนิบาตชาติระบุว่า “รัฐสมาชิกทั้งปวงของสันนิบาตชาติที่มีสิทธิจะเรียกร้องต่อสมาชิกหรือคณะมนตรีให้ความสนใจในสถานการณ์ทั้งหลายที่มีสภาพที่จะกระทบกระเทือนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและนำมาซึ่งภัยคุกคามสันติภาพหรือสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศ”

กติกาสันนิบาตชาติได้ให้อำนาจคณะมนตรีสันนิบาตชาติมีหน้าที่
ดำเนินการระงับข้อพิพาทซึ่งอาจจะเกิดภัยคุกคามต่อสันติภาพการแทรก
แซงของคณะมนตรีอาจจะกระทำก่อนเกิดสงครามหรือภายหลังการเริ่มต้น
ของสงครามก็ได้ และไม่ว่ารัฐที่พิพาทจะเป็นสมาชิกขององค์การสันนิบาตชาติ
หรือไม่ก็ตาม การดำเนินการของคณะมนตรีอาจจะเป็นในรูปการเสนอแนะ
หรือจัดให้มีการเจรจาระหว่างคู่พิพาท นอกจากนั้นยังอาจส่งคณะกรรมาธิการ
ไปสืบสวนข้อเท็จจริงในดินแดนของคู่กรณี ถ้าคู่พิพาทยินยอม เช่น ในคดี
พิพาทแมนจูเลียได้เคยส่งคณะกรรมาธิการประกอบด้วยสมาชิก 5 นาย
เข้าไปสอบสวนข้อเท็จจริงในแมนจูเลีย และยังมีอำนาจร้องขอให้คู่กรณี
ปฏิบัติตามอย่างใดอย่างหนึ่งชั่วคราว เช่น ในกรณีพิพาทพรมแดนระหว่าง
กรีซ-บัลแกเรีย ในปี ค.ศ. 1925 คณะมนตรีได้ขอให้ประเทศทั้ง 2 ถอนทหาร
ของตนดอยกลับเข้าไปในพรมแดนซึ่งคู่กรณีก็ยอมปฏิบัติตาม

มาตรา 12 กติกาสันนิบาตชาติระบุว่าหากเกิดกรณีพิพาทระหว่าง
สมาชิกขององค์การสันนิบาตชาติ สมาชิกจะต้องหาทางระงับข้อพิพาทโดย
สันติวิธีใน 2 วิธีการ คือ

1. นำกรณีพิพาทให้กระบวนการอนุญาโตตุลาการซึ่งอาจจะเป็นศาล
อนุญาโตตุลาการหรือกระบวนการทางศาลซึ่งหมายถึงศาลประจำยุติธรรม
ระหว่างประเทศตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา 13 ซึ่งระบุว่าในกรณีที่
ข้อพิพาทไม่สามารถตกลงกันได้โดยวิธีทางการทูต ข้อพิพาทจะถูกนำไป
พิจารณาในกระบวนการอนุญาโตตุลาการหรือทางศาล เช่น ข้อพิพาทเกี่ยวกับ
การตีความสนธิสัญญาหรือทุกเรื่องของกฎหมายระหว่างประเทศหรือการ
กระทำที่เห็นว่าก่อให้เกิดการละเมิดพันธะระหว่างประเทศหรือขอบเขต
หรือสภาพของค่าเสียหายที่เกิดจากการละเมิดนั้น

2. เสนอให้คณะมนตรีสันนิบาตชาติพิจารณาตามเงื่อนไขที่กำหนด
ไว้ในมาตรา 15 แต่ในทุกกรณี รัฐคู่พิพาทจะต้องระงับการทำสงครามก่อนที่
จะพ้นระยะเวลา 3 เดือน ภายหลังจากตัดสินของอนุญาโตตุลาการหรือศาล
หรือรายงานของคณะมนตรี

คณะมนตรีจะเข้ามาดำเนินการพิจารณาข้อพิพาทก็ต่อเมื่อคู่กรณีไม่
สามารถจะทำความตกลงกันได้ โดยกระบวนการอนุญาโตตุลาการหรือทางศาล

และรัฐคู่พิพาทยังไม่ได้เสนอให้อนุญาตตุลาการหรือศาลพิจารณาทั้งกรณีพิพาทต้องมีความร้ายแรงพอสมควรแต่เนื่องจากกติกาสันนิบาตชาติยังให้ความเคารพในอำนาจอธิปไตยของรัฐจึงห้ามมิให้คณะมนตรีเข้าไปแทรกแซงในกรณีที่เป็นกิจการภายในของรัฐ

คณะมนตรีมีสิทธิที่จะเข้าแทรกแซงในกรณีพิพาทตามมาตรา 15 (1) เมื่อได้รับการร้องขอจากรัฐคู่พิพาทแม้เพียงรัฐเดียวร้องขอหรือโดยรัฐสมาชิกของสันนิบาตชาติโดยการบอกกล่าวกรณีพิพาทไปให้เลขานุการสันนิบาตชาติซึ่งจะทำการไต่สวนและพิจารณาอย่างสมบูรณ์แล้วเสนอให้คณะมนตรีทราบ นอกจากนั้นมาตรา 11 (2) ยังระบุว่าสมาชิกสันนิบาตชาติยังมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้สมาชิกหรือคณะมนตรีให้ความสนใจในสถานการณ์ทั้งหลายที่มีสภาพที่จะกระทบกระเทือนต่อสันติภาพหรือสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศ

เมื่อคณะมนตรีของสันนิบาตชาติได้รับการร้องขอแล้วก็จะเลือกดำเนินการที่เห็นว่าเหมาะสมซึ่งอาจจะกระทำการไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมหรือโดยวิธีการอื่น ถ้าประสบความสำเร็จในการระงับข้อพิพาทก็จะพิมพ์รายงานถ้าเห็นว่าจำเป็น ระบุถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และสิ่งที่ตนได้กระทำไปในการระงับข้อพิพาท (มาตรา 15 (3)) ถ้าหากคณะมนตรีไม่สามารถยุติข้อพิพาทได้ก็จะพิมพ์รายงานซึ่งอาจจะลงคะแนนยอมรับโดยมติเอกฉันท์หรือเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิกคณะมนตรีเพื่อชี้แจงถึงเหตุการณ์กรณีพิพาทและแนะนำแนวทางในการยุติข้อพิพาทที่ตนเห็นว่ายุติธรรมและเหมาะสมที่สุดสำหรับกรณีพิพาทนั้น (มาตรา 15 (4)) เพื่อให้คู่กรณีปฏิบัติ

ในการศึกษาปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นและการสอบสวนข้อเท็จจริงเป็นหน้าที่ของสำนักเลขาธิการที่จะต้องทำการประมวลข้อเท็จจริงต่าง ๆ เสนอให้คณะมนตรีทราบ

ข้อบกพร่องของสันนิบาตชาติ

การเคารพในอำนาจอธิปไตยของรัฐทำให้องค์การสันนิบาตชาติเป็นองค์การที่ไม่อาจป้องกันการเกิดสงครามได้อย่างแท้จริงอำนาจของคณะมนตรีสันนิบาตชาติทำได้แต่เพียงข้อเสนอแนะเท่านั้นนอกจากนั้นจะเห็นได้จาก

1. มาตรา 15 (7) ระบุว่า กรณีที่รายงานของคณะมนตรีไม่ได้รับเสียงเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ไม่นับเสียงคู่กรณี สมาชิกของสันนิบาตชาติสงวน

สิทธิที่จะกระทำตามที่เห็นสมควรในการดำรงไว้ซึ่งสิทธิและความยุติธรรม และคู่พิพาทก็มีสิทธิที่จะทำสงครามกันได้ภายหลังจากระยะเวลา 3 เดือน นับจากคำแนะนำของคณะมนตรี และในกรณีที่รายงานของคณะมนตรีได้รับเสียงเห็นชอบเอกฉันท์ (มาตรา 15 (8)) ยกเว้นเสียงคู่กรณีรายงานนั้นก็ยังไม่มีความบังคับแต่อย่างใด ถ้ารายงานนั้นได้ถูกปฏิเสธโดยคู่กรณีทั้ง 2 ฝ่ายคู่กรณีก็ยังมีสิทธิทำสงครามกันได้ภายหลังจากระยะเวลา 3 เดือน นับจากได้รับรายงานจากคณะมนตรี แต่ในกรณีที่คำรายงานของคณะมนตรีได้รับการยอมรับจากคู่กรณีฝ่ายหนึ่ง ก็จะเกิดผลทางกฎหมายเพียงแต่รัฐที่ไม่ยอมรับคำแนะนำ ไม่มีสิทธิที่จะทำสงครามหรือขัดขวางการปฏิบัติตามคำแนะนำของคณะมนตรี และรัฐที่ไม่ใช่คู่พิพาทก็ไม่มีสิทธิที่จะทำสงครามกับรัฐที่ปฏิบัติตามคำแนะนำของคณะมนตรี

2. ตามมาตรา 15 (8) ถ้าคู่พิพาทฝ่ายใดอ้างและถ้าคณะมนตรียอมรับว่าข้อพิพาทเป็นเรื่องที่กฎหมายระหว่างประเทศถือว่าเป็นอำนาจจำเพาะของภาคีซึ่งเป็นอำนาจภายในของรัฐ คณะมนตรีก็ไม่มีอำนาจที่จะดำเนินการ สหรัฐอเมริกาเป็นผู้ขอให้กำหนดหลักการนี้ไว้ในกติกาเพื่อปกป้องอำนาจของรัฐเกี่ยวกับอธิปไตยสากลการซึ่งนับว่าเป็นการจำกัดบทบาทของคณะมนตรีเป็นอย่างมาก

ถึงแม้ว่าคณะมนตรีสันนิบาตชาติจะไม่มีอำนาจเด็ดขาดในการระงับข้อพิพาทตามที่กล่าวมาข้างต้น แต่คณะมนตรีก็สามารถระงับข้อพิพาทได้สำเร็จเป็นจำนวนมาก เช่น กรณีพิพาท vlna ระหว่างโปแลนด์กับลิทัวเนีย ในปี ค.ศ. 1920 คดีพิพาทเกี่ยวกับเกาะ Aland ระหว่างฟินแลนด์กับสวีเดน ในปี ค.ศ. 1921 คดีปัญหาพรมแดนระหว่างกรีกกับบัลแกเรียในปี ค.ศ. 1925 คดีพิพาท Leticia ระหว่างโคลอมเบียกับเปรูในปี ค.ศ. 1933 คดีพิพาท Haute-Silesie ระหว่างเยอรมันกับโปแลนด์ในปี ค.ศ. 1921 คดีพิพาทอังกฤษกับตุรกีในปี ค.ศ. 1925

สำหรับคดีที่ประเทศมหาอำนาจเป็นคู่กรณีการปฏิบัติของคณะมนตรีไม่ค่อยประสบความสำเร็จเช่น คดีพิพาทระหว่างอิตาลีกับกรีซในปี ค.ศ. 1923 คดีพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1931 และคดีพิพาทระหว่างอิตาลีกับเอธิโอเปียในปี ค.ศ. 1935

บทบาทของสมาชิกรัฐสภา

ในทางปฏิบัติแล้วเมื่อเกิดกรณีพิพาทขึ้น รัฐคู่พิพาทมักจะร้องขอให้คณะมนตรีเข้ามาดำเนินการแทรกแซงเพื่อหาข้อยุติกรณีพิพาทมากกว่าที่จะเสนอไปยังสมาชิกรัฐสภาเนื่องจากสมาชิกของคณะมนตรีมีจำนวนน้อยลึกลับสมาชิกรัฐสภาซึ่งมีสมาชิกเป็นจำนวนมากยากแก่การเข้ามาแก้ไขข้อพิพาทอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่ามาตรา 11 (2) กติกาสนธิสัญญาจะให้สิทธิแก่สมาชิกของสนธิสัญญาที่จะร้องเรียนต่อสมาชิกรัฐสภาหรือคณะมนตรีให้เข้าแทรกแซงระงับกรณีพิพาท แต่ตามมาตรา 15 (9) ระบุว่าคณะมนตรีอาจนำข้อพิพาทเสนอให้สมาชิกรัฐสภาพิจารณาและคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ก็มีสิทธิร้องขอให้สมาชิกรัฐสภาเข้าพิจารณาข้อพิพาทแต่จะต้องร้องเรียนต่อคณะมนตรีก่อน และร้องเรียนต่อสมาชิกรัฐสภาภายใน 14 วัน นับจากวันที่ได้ร้องเรียนข้อพิพาทต่อคณะมนตรี เมื่อสมาชิกรัฐสภาได้รับเรื่องก็จะดำเนินการพิจารณา มาตรา 15 (10) ระบุว่าเรื่องทุกเรื่องที่เสนอให้สมาชิกรัฐสภาพิจารณาข้อความในมาตรา 15 และมาตรา 12 เกี่ยวกับการปฏิบัติและอำนาจของคณะมนตรีบังคับใช้กับสมาชิกรัฐสภาด้วย เมื่อสมาชิกรัฐสภาได้พิจารณาแล้วก็จะทำรายงาน รายงานของสมาชิกรัฐสภาที่ได้รับการเห็นชอบจากตัวแทนของสมาชิกของสนธิสัญญาในคณะมนตรี และได้รับเสียงข้างมากจากสมาชิกของสนธิสัญญาดังกล่าวโดยเสียงของคู่กรณี รายงานดังกล่าวมีผลเหมือนกับรายงานของคณะมนตรีที่ได้รับเสียงเอกฉันท์ ยกเว้นเสียงของคู่กรณี

การดำเนินงานขององค์การสหประชาชาติในการระงับข้อพิพาท

จุดมุ่งหมายในการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติก็เหมือนกับองค์การสนธิสัญญาที่ต้องการขจัดการใช้กำลังของรัฐในการระงับข้อพิพาทซึ่งอาจจะคุกคามต่อสันติภาพของโลก มาตรา 33 ข้อ 1 กฎบัตรสหประชาชาติจึงระบุว่าในกรณีเกิดการพิพาทซึ่งถ้าดำเนินต่อไปอาจจะคุกคามต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ คู่กรณีต้องหาทางตกลงกันโดยการเจรจา การไต่สวน ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม อนุญาโตตุลาการทางศาลหรือร้องเรียนต่อองค์การหรือข้อตกลงส่วนภูมิภาคหรือโดยวิถีทางสันติตามที่ตนเห็นสมควร ซึ่งถ้าดำเนินการดังกล่าวแล้วยังไม่ประสบความสำเร็จ คู่กรณีก็จะเสนอให้คณะมนตรีความมั่นคงพิจารณา (มาตรา 37 (1))

องค์การสหประชาชาติได้ก่อตั้งขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้รับบทเรียนจากความล้มเหลวของสันนิบาตชาติ กฎบัตรสหประชาชาติจึงได้พยายามแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อจะให้องค์การสหประชาชาติเป็นองค์การที่สามารถขจัดการทำสงครามได้อย่างแท้จริงจึงได้บัญญัติหลักการห้ามการใช้กำลังระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐและเพิ่มอำนาจให้คณะมนตรีความมั่นคงมีอำนาจอย่างแท้จริงในการยับยั้งการทำสงครามแต่กฎบัตรสหประชาชาติยังมีข้อบกพร่องเกี่ยวกับคณะมนตรีความมั่นคงที่กำหนดให้มติของคณะมนตรีต้องไม่มีสมาชิกประจำของคณะมนตรีความมั่นคงคัดค้านทำให้ภารกิจขององค์การสหประชาชาติในการระงับข้อพิพาทไม่ประสบความสำเร็จครบถ้วน ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ถึงกระนั้นก็ต้ององค์การสหประชาชาติก็ยังเป็นองค์การที่มีประสิทธิภาพในการระงับข้อพิพาทมากกว่าองค์การสันนิบาตชาติ

องค์กรสำคัญขององค์การสหประชาชาติในการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศได้แก่

1. คณะมนตรีความมั่นคง
2. สมัชชาสหประชาชาติ
3. เลขาธิการสหประชาชาติ

คณะมนตรีความมั่นคง

มาตรา 24 (1) กฎบัตรสหประชาชาติได้มอบหน้าที่รับผิดชอบในการรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศแก่คณะมนตรีความมั่นคง อำนาจหน้าที่ของคณะมนตรีความมั่นคงได้ถูกกำหนดไว้ในบทที่ 6 มาตรา 33-38 กฎบัตรสหประชาชาติ

คณะมนตรีความมั่นคงมีสิทธิที่จะแทรกแซงในกรณีพิพาทหรือเกิดสถานการณ์ที่กระทบกระเทือนสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศได้ในกรณีดังนี้

1. มาตรา 36 ข้อ 1 ระบุให้สมาชิกขององค์การสหประชาชาติไม่ว่ารัฐใดสามารถเสนอต่อคณะมนตรีความมั่นคงหรือสมัชชาสหประชาชาติให้ความสนใจต่อข้อพิพาทหรือสถานการณ์ที่อาจจะคุกคามต่อสันติภาพและ

ความมั่นคงระหว่างประเทศ แม้ว่ารัฐนั้นจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อพิพาทหรือสถานการณ์ที่เป็นภัยต่อสันติภาพก็ตาม

2. โดยรัฐคู่พิพาทไม่ว่าจะเป็นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งไม่สามารถตกลงกันได้ โดยวิธีการทูตหรือทางศาลตามที่กำหนดในมาตรา 33 ข้อ 1 ร้องขอต่อคณะมนตรีความมั่นคงให้เข้ามาแทรกแซงซึ่งคณะมนตรีความมั่นคงมีอำนาจพิจารณาโดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งด้วย (มาตรา 37 ข้อ 1)

3. รัฐที่ไม่ได้เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติก็มีอำนาจร้องขอให้คณะมนตรีความมั่นคงหรือสมัชชาสหประชาชาติพิจารณาข้อพิพาทซึ่งตนเป็นคู่กรณีและตนยอมรับล่วงหน้าถึงพันธกรณีที่จะต้องระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธีซึ่งกำหนดไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ (มาตรา 36 ข้อ 2)

4. คณะมนตรีความมั่นคงอาจจะเข้าแทรกแซงกรณีพิพาท ถ้าพิจารณาเห็นว่าจำเป็นก็อาจเชิญคู่พิพาทมาหาทางยุติข้อพิพาท (มาตรา 33 ข้อ 2)

5. องค์การอื่น ๆ ขององค์การสหประชาชาติอาจร้องขอให้คณะมนตรีความมั่นคงพิจารณาสถานการณ์ซึ่งมีลักษณะที่จะก่อให้เกิดภัยพิบัติต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศเช่น จากสมัชชาสหประชาชาติซึ่งมีอำนาจตามมาตรา 11 ข้อ 3 หรือจากเลขาธิการองค์การสหประชาชาติตามมาตรา 99

การดำเนินการของคณะมนตรีความมั่นคง

เนื่องจากคณะมนตรีความมั่นคงได้รับหน้าที่ตามที่กำหนดในกฎบัตรสหประชาชาติให้มีอำนาจหน้าที่ในการรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ ฉะนั้น เมื่อเกิดข้อพิพาทหรือมีเหตุการณ์ที่อาจจะกระทบกระเทือนต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศก็อาจจะดำเนินการดังนี้

1. เชื้อเชิญให้รัฐคู่พิพาทใช้วิธีการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธีตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 33 ข้อ 1 หรืออาจจะให้คำแนะนำว่าควรจะใช้วิธีการอย่างไรในการระงับข้อพิพาทซึ่งอาจจะเป็นการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเสนอแนะข้อยุติปัญหาซึ่งตนเห็นว่าเหมาะสมเช่น

ในกรณีพิพาทระหว่างอินเดียนกับปากีสถานในปัญหาแคชเมียร์ คณะมนตรีความมั่นคงได้เสนอแนะว่าอนาคตของรัฐจัมมู และรัฐแคชเมียร์ควรได้รับการตัดสินใจให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประชาชนซึ่งแสดงออกโดยวิถีทางประชาธิปไตย โดยการออกเสียงของประชาชน เพลบิสิไซด์ (Plebiscite) ที่เป็นอิสระและเที่ยงธรรมภายใต้การอำนวยการขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งเป็นมติของคณะมนตรีความมั่นคง วันที่ 24 มกราคม 1957 เป็นการยืนยันหลักการซึ่งคณะมนตรีความมั่นคงได้เคยลงมติมาแล้วตั้งแต่ปี ค.ศ. 1948 นอกจากนี้คณะมนตรีความมั่นคงเคยลงมติที่ 242 วันที่ 22 พฤศจิกายน 1967 กำหนดแนวทางสันติภาพที่ยุติธรรมและถาวรของตะวันออกกลาง

2. มีเป็นส่วนน้อยที่เมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างรัฐ คณะมนตรีความมั่นคงจะแนะนำให้รัฐคู่พิพาทนำคดีขึ้นสู่ศาลระหว่างประเทศ เมื่อคณะมนตรีมีความเห็นว่าเป็นข้อพิพาททางด้านกฎหมายแต่คณะมนตรีความมั่นคงก็อาจจะเลือกวิธีอื่นที่ตนพิจารณาเห็นสมควรก็ได้ เช่นคดีพิพาทระหว่างอังกฤษกับอัลบานเนียเกี่ยวกับช่องแคบคอร์ฟูซึ่งในระยะแรกคณะมนตรีความมั่นคงก็พยายามที่จะระงับข้อพิพาทด้วยตนเอง แต่หลังจากได้หาทางยุติเป็นเวลา 3 เดือนไม่สำเร็จจึงขอให้คู่พิพาทนำเรื่องขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในปี ค.ศ. 1947 ซึ่งเป็นกรณีเดียวที่คณะมนตรีเสนอแนะให้รัฐคู่พิพาทนำคดีขึ้นสู่ศาล ส่วนการเสนอแนะให้ใช้วิธีการอนุญาโตตุลาการก็มีเป็นจำนวนน้อย เช่น มติของคณะมนตรีวันที่ 31 มีนาคม 1951 ในกรณีพิพาทระหว่างอินเดียนกับปากีสถาน

3. คณะมนตรีอาจจัดให้มีการไกล่เกลี่ยโดยจัดตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ย เช่นในกรณีแคชเมียร์หรืออาจตั้งคณะกรรมการสืบสวนตามมาตรา 34 การสืบสวนของคณะมนตรีมีวัตถุประสงค์ที่จะกำหนดว่าการดำเนินอยู่ต่อไปของข้อพิพาทหรือสภาวะการณ์จะก่อให้เกิดการคุกคามต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศหรือไม่ การสืบสวนของคณะมนตรีอาจจะกระทำในเวลาใดก็ได้ แม้ว่าเป็นขณะที่คู่กรณีกำลังดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธีตามมาตรา 33 ข้อ 1 ถ้าการสอบสวนมีผลสรุปว่า ข้อพิพาทดังกล่าวอาจจะกระทบกระเทือนต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ คณะมนตรีอาจจะดำเนินการตามที่ตนเห็นว่าเหมาะสมซึ่งอาจจะเป็นการเข้าไป

ทำหน้าที่ใกล้เคียงหรือแนะนำวิธีการให้คู่พิพาทดำเนินการเพื่อยุติข้อพิพาท คณะมนตรีเคยจัดตั้งคณะกรรมการไต่สวนกรณีพิพาทระหว่างฮังการีกับลาว กรณีอังกฤษกับแอลบาเนีย

4. คณะมนตรีอาจเสนอแนะให้เสนอกรณีพิพาทไปให้องค์การส่วนภูมิภาคพิจารณา เช่น ในปี ค.ศ. 1983 เกี่ยวกับกรณีไฮติ นอกจากนี้คณะมนตรีอาจเสนอให้สมาชิกสหประชาชาติพิจารณาเช่น ในคดีสเปนญ คดีกรีก และคดีปาเลสไตน์ หรือในกรณีที่คณะมนตรีไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากสิทธิวิโต้ของสมาชิกถาวรของคณะมนตรี คณะมนตรีอาจจะร้องขอให้สมาชิกใหญ่เปิดประชุมสมัยวิสามัญเพื่อพิจารณาปัญหาตามมติ 377 (6) เช่นกรณีฮังการีและคดีคลองสุเอซ ในปี ค.ศ. 1956

5. ในกรณีที่กรณีไม่ยอมกระทำตามคำแนะนำของคณะมนตรีความมั่นคงที่ให้คำแนะนำ และข้อพิพาทก่อให้เกิดการคุกคามต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ คณะมนตรีอาจจะหยุดการดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธีตามอำนาจหน้าที่ในบทที่ 8 กฎบัตรสหประชาชาติ และใช้อำนาจตามความในบทที่ 7 ที่เป็นมาตรการบังคับลงโทษทางเศรษฐกิจ หรือทางทหารซึ่งคณะมนตรีมีอำนาจจะดำเนินการต่อคู่พิพาทเพื่อจะนำสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศกลับคืนมา คณะมนตรีได้เคยใช้อำนาจตามบทที่ 7 หลายครั้ง เช่นในปี ค.ศ. 1950 ส่งทหารไปช่วยเกาหลีใต้เมื่อถูกเกาหลีเหนือรุกราน ปีค.ศ. 1964 ส่งทหารไปสถาปนาความสงบเรียบร้อยในไซปรัสและในปี ค.ศ. 1990 ส่งทหารไปหยุดการรุกรานของอิรักที่กระทำต่อคูเวต

สมาชิกสหประชาชาติ

สมาชิกสหประชาชาติเป็นองค์การที่สำคัญขององค์การสหประชาชาติ ที่มีหน้าที่และบทบาทในการระงับข้อพิพาท มาตรา 35 ข้อ 1 ระบุว่า “สมาชิกใด ๆ ของสหประชาชาติอาจนำกรณีพิพาทใด ๆ หรือสถานการณ์ใด ๆ ที่น่าจะเป็นอันตรายแก่การดำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ มาเสนอคณะมนตรีความมั่นคงหรือสมาชิกได้ และข้อ 2 ระบุว่ารัฐที่มีได้

เป็นสมาชิกของสหประชาชาติอาจนำกรณีพิพาทใด ๆ ซึ่งตนเป็นคู่กรณีมาเสนอต่อคณะมนตรีความมั่นคงหรือสมัชชาได้ อำนาจของสมัชชาในการระงับข้อพิพาทกำหนดไว้ในมาตรา 10 และ 14 ของกฎบัตรสหประชาชาติ มาตรา 10 ระบุว่า สมัชชาอาจอภิปรายปัญหาใด ๆ หรือเรื่องใด ๆ ภายในกรอบแห่งกฎบัตรฉบับปัจจุบันหรือเกี่ยวโยงไปถึงอำนาจและหน้าที่ขององค์กรใด ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในกฎบัตรฉบับปัจจุบันได้ และอาจทำคำแนะนำไปยังสมาชิกแห่งสหประชาชาติหรือคณะมนตรีความมั่นคงหรือทั้ง 2 แห่ง ในปัญหาหรือเรื่องราวใด ๆ เช่นที่ว่ามันได้ เว้นแต่ที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 12 ข้อ 1 ซึ่งเป็นข้อพิพาทหรือสถานการณ์ซึ่งคณะมนตรีกำลังพิจารณาดำเนินการอยู่เว้นแต่คณะมนตรีความมั่นคงจะเป็นผู้ขอให้สมัชชาพิจารณาเอง

มาตรา 11 ข้อ 2 ระบุว่า สมัชชาสหประชาชาติอาจทำการอภิปรายปัญหาใด ๆ เกี่ยวกับการชำระไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศอันได้เสนอต่อสมัชชาโดยรัฐสมาชิกใด ๆ ของสหประชาชาติหรือโดยคณะมนตรีความมั่นคงหรือโดยรัฐที่มีใช้สมาชิกของสหประชาชาติตามความในมาตรา 35 ข้อ 2 และอาจทำคำแนะนำเกี่ยวกับปัญหาใด ๆ เช่นว่ามันไปยังรัฐหนึ่งหรือหลายรัฐที่เกี่ยวข้องหรือไปยังคณะมนตรีความมั่นคงหรือทั้ง 2 แห่งก็ได้ แต่สมัชชาไม่มีสิทธิที่จะเชิญให้คู่กรณีระงับข้อพิพาทของตนตามวิธีที่กำหนดในมาตรา 33 ข้อ 1 ซึ่งเป็นอำนาจของคณะมนตรีความมั่นคง แต่มีสิทธิเรียกร้องให้คณะมนตรีความมั่นคงให้ความสนใจต่อสถานการณ์ซึ่งน่าจะเป็นอันตรายต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ (มาตรา 11 ข้อ 3)

มาตรา 14 ระบุว่า สมัชชาอาจแนะนำมาตรการเพื่อการปรับปรุงโดยสันติแห่งสถานการณ์ใด ๆ ซึ่งเห็นว่าน่าจะเสื่อมเสียแก่สวัสดิการทั่ว ๆ ไปหรือสัมพันธ์ไมตรีระหว่างนานาชาติรวมทั้งสถานการณ์ซึ่งเป็นผลมาจากการละเมิดบทบัญญัติแห่งกฎบัตรฉบับปัจจุบันอันได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการของสหประชาชาติไว้

เมื่อพิจารณาอำนาจของสมัชชาสหประชาชาติตามมาตรา 10, 11 และ 14 จะเห็นว่าสมัชชามีอำนาจเพียงแต่การเสนอแนะเท่านั้น ไม่มีอำนาจใน

การดำเนินมาตรการบังคับเหมือนคณะมนตรีความมั่นคงแต่ก็ยังมีอำนาจในการสอบสวนเช่น การตั้งคณะกรรมการสอบสวนหรือทำการไต่สวนเกี่ยวกับประณิประนามคดีพิพาทได้เช่น เคยตั้งคณะกรรมการสอบสวนคดีปาเลสไตน์ในปี ค.ศ. 1947

หลังจากเกิดกรณี เกาหลีเหนือรุกรานเกาหลีใต้ในปี ค.ศ. 1950 ซึ่งคณะมนตรีความมั่นคงไม่สามารถดำเนินการเพื่อยุติการรุกรานของเกาหลีเหนือได้เพราะสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงใช้สิทธิยับยั้งเพื่อขจัดปัญหาดังกล่าว รัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐในสมัยนั้น นายดีน อาชิสัน จึงได้เสนอให้สมัชชาสหประชาชาติลงมติเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 1950 หรือเรียกว่ามติอาชิสันเป็นมติที่ 377 (5) ซึ่งระบุว่าในกรณีที่คณะมนตรีความมั่นคงไม่สามารถดำเนินการในกรณีเกิดการรุกรานอันเป็นภัยต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ เนื่องจากสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงใช้สิทธิยับยั้ง สมัชชาอาจถูกเรียกประชุมภายใน 24 ชั่วโมง เพื่อศึกษาปัญหาโดยเร่งด่วน และให้ข้อเสนอแนะที่เหมาะสมในการดำเนินมาตรการร่วมกันของสมาชิก มติให้คำแนะนำในกรณีปัญหาสำคัญจะต้องได้เสียงเห็นชอบด้วยคะแนน 2 ใน 3 ของสมาชิกที่มาประชุมและออกเสียงตามมาตรา 18 ของกฎบัตรสหประชาชาติโดยไม่มีสิทธิยับยั้งใดๆ คำแนะนำที่สมัชชาเสนอต่อสมาชิกสหประชาชาติอาจจะรวมถึงมาตรการการใช้กำลังด้วย ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของสมัชชาตามมาตรา 10, 11 และ 14 กฎบัตรสหประชาชาติ

มติอาชิสันได้รับการคัดค้านจากรัฐสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ว่าเป็นการแก้ไขกฎบัตรสหประชาชาติโดยปริยายและขัดกับมาตรา 12 ข้อ 1 ของกฎบัตรสหประชาชาติที่ระบุว่า “ในขณะที่คณะมนตรีความมั่นคงกำลังปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับกรณีพิพาทหรือสถานการณ์ใด ๆ อันได้รับมอบหมายตามกฎบัตรฉบับปัจจุบันอยู่นั้น สมัชชาจะไม่ทำคำแนะนำใด ๆ เกี่ยวกับกรณีพิพาทหรือสถานการณ์นั้น ๆ นอกจากที่คณะมนตรีความมั่นคงจะร้องขอ” ความถูกต้องของมติอาชิสัน ก็ยังไม่ได้รับการพิจารณาจากศาลยุติธรรมระหว่างประเทศแต่อย่างใด

สมัชชาได้เคยใช้อำนาจตามมติอาชิสันหลายครั้งเช่นในกรณีคลอง
สุเอซ ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสและอังกฤษได้เข้ายึดครองคลองสุเอซและได้ใช้
สิทธิยับยั้งในคณะมนตรีความมั่นคงในปี ค.ศ. 1958 สมัชชาได้แนะนำให้
จัดตั้งและส่งกองกำลังฉุกเฉินไปยังคลองสุเอซ แต่หลังจากที่นายอุห์ตันได้
ดำรงตำแหน่งเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ มติอาชิสันก็ไม่เคยนำมาใช้
อีกเลย

เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ

บทบาทของเลขาธิการในการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศถูกกำหนด
โดยมาตรา 99 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติซึ่งระบุว่า “เลขาธิการอาจนำเรื่อง
ใด ๆ ซึ่งตามความเห็นของตนอาจคุกคามการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความ
มั่นคงระหว่างประเทศมาเสนอให้คณะมนตรีความมั่นคงทราบ”

เนื่องจากเลขาธิการสหประชาชาติเป็นเจ้าหน้าที่ประจำสูงสุดของ
องค์การสหประชาชาติซึ่งถือว่าเป็นตัวจักรกลสำคัญในการที่จะให้งานของ
องค์การสหประชาชาติบรรลุจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในกฎบัตรสหประชา
ชาติในกรณีที่เกิดกรณีพิพาทหรือสถานการณ์ใด ๆ ที่อาจจะคุกคามต่อ
สันติภาพหรือความมั่นคงระหว่างประเทศ เลขาธิการสหประชาชาติอาจจะ
ดำเนินการขั้นต้นในการระงับข้อพิพาทโดยการทำการติดต่อโดยตรงกับ
คู่พิพาทเพื่อหาหนทางยุติข้อพิพาทหรือเสนอตัวเข้าไปไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
ด้วยตนเอง ต่อเมื่อไม่สามารถหาข้อยุติกรณีพิพาทได้และเห็นว่าหากปล่อย
ไว้ข้อพิพาทหรือสถานการณ์อาจจะกระทบกระเทือนต่อสันติภาพและ
ความมั่นคงระหว่างประเทศก็อาจจะเสนอให้คณะมนตรีความมั่นคงทราบ
ตามมาตรา 99 กฎบัตรสหประชาชาติ

เลขาธิการสหประชาชาติได้มีส่วนช่วยในการระงับข้อพิพาทหลายครั้ง
เช่น ในกรณีพิพาทฮอลแลนด์-อินโดนีเซีย เกี่ยวกับเกาะโอเรียนตะวันตก
เลขาธิการสหประชาชาติได้เข้าไปทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย โดยจัดให้มีการเจรจา
ระหว่างคู่กรณีจนสามารถยุติข้อพิพาทได้ในโอกาสเกิดการจลาจลในคองโกใน
ค.ศ. 1960 สมัชชาสหประชาชาติก็ได้ขอให้เลขาธิการเข้าไปช่วยฟื้นฟูความ
สงบในคองโก

องค์การระหว่างประเทศส่วนภูมิภาค

นอกจากองค์การสหประชาชาติและสันนิบาตชาติจะมีบทบาทสำคัญในการระงับข้อพิพาท องค์การส่วนภูมิภาคก็มีส่วนช่วยในการระงับข้อพิพาทได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน

มาตรา 52 ข้อ 1 กฎบัตรสหประชาชาติระบุว่า “ไม่มีข้อความใดในกฎบัตรฉบับปัจจุบันที่กีดกันการมีข้อตกลงส่วนภูมิภาคหรือทบวงการตัวแทนสำหรับการจัดการเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการชำระไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศเช่นที่เห็นเหมาะสมสำหรับการดำเนินการส่วนภูมิภาคขึ้น”

มาตรา 52 ข้อ 2 ระบุว่า “สมาชิกสหประชาชาติที่เข้าร่วมในข้อตกลงเช่นว่านั้นหรือประกอบขึ้นเป็นทบวงการตัวแทนเช่นว่านั้นจะต้องกระทำความพยายามทุกประการที่จะจัดระงับข้อพิพาทแห่งท้องถิ่นโดยสันติวิธีด้วยอาศัยข้อตกลงส่วนภูมิภาคหรือทบวงการตัวแทนส่วนภูมิภาคเช่นว่านั้นก่อนที่จะเสนอเรื่องไปยังคณะมนตรีความมั่นคง

จะเห็นได้ว่ากฎบัตรสหประชาชาติมีเจตนาสนับสนุนให้สมาชิกสหประชาชาติพยายามระงับข้อพิพาทโดยผ่านทางข้อตกลงส่วนภูมิภาคหรือองค์การระหว่างประเทศส่วนภูมิภาคก่อนที่จะเสนอเรื่องให้คณะมนตรีความมั่นคงพิจารณา

มาตรา 52 ข้อ 3 กฎบัตรสหประชาชาติระบุว่า “คณะมนตรีความมั่นคงจะสนับสนุนพัฒนาการแห่งการระงับข้อพิพาทแห่งท้องถิ่นโดยอาศัยข้อตกลงส่วนภูมิภาคหรือขบวนการตัวแทนส่วนภูมิภาคเช่นว่านั้นไม่ว่าจะเป็นการริเริ่มของรัฐที่เกี่ยวข้องหรือโดยเสนอเรื่องมาจากคณะมนตรีความมั่นคงก็ดีและมาตรา 54 ระบุว่า คณะมนตรีความมั่นคงจะต้องได้รับแจ้งโดยครบถ้วนตลอดทุกเวลาของกิจกรรมที่ได้กระทำไปหรืออยู่ในความดำริตามข้อตกลงส่วนภูมิภาคหรือโดยทบวงการตัวแทนส่วนภูมิภาคเพื่อการชำระไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ”

องค์การระหว่างประเทศหลายองค์การที่กำหนดข้อตกลงไว้ในสนธิสัญญาก่อตั้งองค์การว่าหากเกิดกรณีพิพาทระหว่างภาคีขององค์การ องค์การนั้นจะต้องพยายามระงับกรณีพิพาทโดยสันติวิธีก่อน ถ้าไม่ประสบผลสำเร็จจึงจะเสนอเรื่องให้คณะมนตรีความมั่นคงพิจารณา วิธีการระงับข้อ

พิพาทซึ่งบัญญัติในกฎบัตรก่อตั้งองค์การส่วนภูมิภาคก็มีลักษณะคล้ายกับวิธีที่กำหนดไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ กล่าวคือ วิธีการระงับข้อพิพาทโดยทางการทูตและการศาลได้มีการก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศส่วนภูมิภาคหลายองค์การด้วยกันเช่น

1. องค์การเอกภาพแอฟริกัน กฎบัตรขององค์การกำหนดให้สมาชิกระงับการพิพาทโดยวิธีทางการทูตเช่น การเจรจา ไกล่เกลี่ย ประนีประนอมหรือทางอนุญาโตตุลาการ และกำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ย, ประนีประนอมและอนุญาโตตุลาการขึ้น คณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วยกรรมการ 21 ท่าน เลือกโดยที่ประชุมประมุขของรัฐหรือรัฐบาลเมื่อเกิดกรณีพิพาทคู่กรณีอาจจะขอให้คณะกรรมการพิจารณาแต่ถ้าไม่ตกลงกันก็อาจจะขอร้องให้ที่ประชุมใหญ่ขององค์การพิจารณาได้ องค์การนี้ได้เคยมีบทบาทในการยุติข้อพิพาทหลายครั้งเช่น ในกรณีพิพาทดินแดนระหว่างโซมาเลียกับอียิปต์ มอร็อกโคกับแอลจีเรีย และกรณีคองโก

2. องค์การสหภาพรัฐอาหรับ กฎบัตรขององค์การระบุว่า กรณีเกิดการพิพาทระหว่างรัฐสมาชิกคู่พิพาทอาจร้องขอให้องค์การพิจารณาได้

3. องค์การแห่งรัฐอเมริกัน มาตรา 20 ของกฎบัตรก่อตั้งองค์การระบุว่าข้อพิพาทระหว่างประเทศซึ่งเกิดขึ้นระหว่างรัฐอเมริกันจะระงับโดยกระบวนการสันติตามที่กำหนดโดยกฎบัตรฉบับนี้ก่อนที่เสนอเรื่องไปให้คณะมนตรีความมั่นคงขององค์การสหประชาชาติพิจารณา มาตรา 22 ระบุว่าในกรณีที่ข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่าง 2 รัฐหรือหลายรัฐและคู่พิพาทรัฐใดรัฐหนึ่งเห็นว่าไม่สามารถตกลงกันได้ โดยวิธีทางการทูต คู่พิพาทจะต้องตกลงกันเลือกหาวิธีอื่น ในทางสันติที่จะทำให้บรรลุข้อตกลงกันได้ ในปี ค.ศ. 1970 ได้มีการตั้งคณะกรรมการชาติอเมริกันมีหน้าที่ระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐอเมริกันอยู่ภายใต้อำนาจของคณะมนตรีองค์การแห่งรัฐอเมริกัน

โดยหลักการแล้วรัฐที่มีข้อตกลงส่วนภูมิภาคในการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี เมื่อเกิดกรณีพิพาทจะต้องดำเนินการขจัดข้อพิพาทตามข้อตกลงส่วนภูมิภาคเสียก่อน ถ้าไม่ประสบความสำเร็จจึงเป็นหน้าที่ของคณะมนตรีความมั่นคงที่จะเป็นผู้พิจารณาต่อไป

แม้ว่ากฎบัตรสหประชาชาติจะสนับสนุนให้มีการระงับข้อพิพาทโดยองค์การส่วนภูมิภาคเพราะเห็นว่าประเทศที่ร่วมเป็นสมาชิกขององค์การส่วนภูมิภาคย่อมจะมีการใกล้ชิดและสามารถทำความเข้าใจกันได้ดีกว่า แต่ก็ไม่ได้ตัดสิทธิของคณะมนตรีความมั่นคงที่จะดำเนินการตามหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการสอบสวนกรณีพิพาทตามมาตรา 34 หรือดำเนินการต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศแม้ว่ากรณีพิพาทนั้นยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาขององค์การส่วนภูมิภาคก็ตาม

ในทางปฏิบัติเมื่อเกิดกรณีพิพาทและรัฐคู่พิพาทเป็นสมาชิกขององค์การระหว่างประเทศส่วนภูมิภาค ทางคณะมนตรีก็จะให้เวลาแก่องค์การระหว่างประเทศส่วนภูมิภาคให้พยายามระงับข้อพิพาทในขั้นต้นเสียก่อน หากไม่สามารถตกลงกันได้ คณะมนตรีก็จะเข้ามาดำเนินการในภายหลังและแม้ว่าเมื่อเริ่มกรณีพิพาท คู่กรณีจะร้องขอให้คณะมนตรีพิจารณา คณะมนตรีก็อาจส่งเรื่องไปให้องค์การระหว่างประเทศส่วนภูมิภาคนั้นพิจารณาเสียก่อนก็ได้ เช่น คณะมนตรีเคยส่งเรื่องเกี่ยวกับคองโกในปี ค.ศ. 1964 ไปให้องค์การเอกภาพแอฟริกันพิจารณาคำร้องขอของไฮติกล่าวหาสาธารณรัฐโดมินิแกน ในปี ค.ศ. 1963 ก็ได้ถูกส่งไปให้องค์การรัฐอเมริกันพิจารณา แต่คณะมนตรีก็ได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปสังเกตการณ์ในสาธารณรัฐโดมินิแกนด้วย